

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

Fotografie a dramatická výchova

Photography and drama in education

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Radek Marušák

Autor diplomové práce: Jitka Bendová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: červen, 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne

Podpis:

Ráda bych poděkovala především Doc. Mgr. Radkovi Marušákovi za jeho odborné vedení a inspirativní připomínky, nápady a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat Elišce Novákové za její odborné rady ohledně sestavování textu a všem mým blízkým za oporu, kterou jsem v nich během psaní této práce měla.

Scénický obraz, který vytvořila sama příroda a který mě inspiroval k tématu mé diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na fotografii, stručně na její historii a vývoj, na vztah fotografie s výtvarným uměním a dramatickou výchovou. Dále je práce zaměřena na vztah dítěte k fotografii a na její možnosti ve vyučování. Součástí praktické části je několik konkrétních vyučovacích jednotek, které jsou cíleně zaměřeny na spojení fotografie a dramatické výchovy a většina jich je podrobněji popsána a reflektována na základě realizace s žáky 4. ročníku ZŠ.

Anotation

This diploma work focuses on a photography, its history and a development, its relationship with the fine arts and the drama in education. It also focuses on the relationship between the child and the photography and the possibilities of photography utilization in child education. The practical part of the diploma work contains several educational samples that illustrate the connection between the photography and drama in education, most of these samples are described in detail and demonstrated on real life trial with fourth grade elementary school students.

Klíčová slova

Fotografie, výtvarné umění, dramatická výchova, vyučování

Key words

Photography, fine art, drama in education, education

Obsah:

1 ÚVOD.....	8
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1 Fotografie	9
2.1.1 Termín.....	10
2.1.2 Definice fotografie	10
2.1.3 Funkce fotografie	11
2.1.4 Vznik fotografie a její vývoj	11
2.1.5 Fotografie jako výtvarné umění.....	16
Rozdíl mezi fotografií a kresbou či malbou.....	16
Fotografie a malířství.....	17
2.1.6 Manipulace fotografií.....	18
2.2 Využití fotografie ve školách	20
2.2.1 Místa ve školním prostředí, kde se fotografie objevují.....	20
2.2.2 Využití fotografie ve vyučování.....	21
2.2.3 Fotografie a dítě.....	24
2.2.4 Výběr fotografií pro práci s dětmi	25
2.3 Dramatická výchova a fotografie.....	29
2.3.1 Drama, dramatická výchova a výtvarné umění.....	29
2.3.2 Dramatická výchova a fotografie	30
Přenesený smysl fotografie v dramatické výchově – živý obraz	32
2.3.3 Práce s fotografií v dramatické výchově	32
Možnosti využití fotografie v dramatické výchově	33
3 PRAKTICKÁ ČÁST	37
3.1 Lekce s využitím fotografie založené na principech dramatické výchovy.....	37
3.2 Lekce realizované a návrhy dalších lekcí.....	37
3.2.1 Lekce Dveře a kliky.....	38
Popis lekce	39
Charakteristika skupiny a okolnosti realizace	42
Zkušenosti z realizace	42
Reflexe lekce	44
3.2.2 Lekce Stromy.....	45
Popis lekce	46
Charakteristika skupiny a okolnosti realizace	50
Zkušenosti z realizace	50
Reflexe lekce	51
3.2.3 Lekce Lidé a jejich vztahy	52
Návrh scénáře lekce	53
3.2.4 Lekce Tři kamarádi	55
Popis lekce	56
Charakteristika skupiny a okolnosti realizace	63
Zkušenosti z realizace	63

Reflexe lekce	65
3.2.5 Lekce Praha	66
Popis lekce	67
Charakteristika skupiny a okolnosti realizace	71
Zkušenosti z realizace	71
Reflexe lekce	72
3.2.6 Lekce Fotografování smyslových vjemů přírody	73
Popis lekce	74
Charakteristika skupiny a okolnosti realizace	77
Zkušenosti z realizace	77
Reflexe lekce	78
3.2.7 Lekce Fotografování mizanscény a určité akce	79
Návrh scénáře lekce	80
3.3 Další návrhy lekcí	82
3.3.1 Lekce Příběhy z fotografií	82
Návrh scénáře lekce	83
3.3.2 Lekce Detail	85
Návrh scénáře lekce	85
4 ZÁVĚR	88
5 LITERATURA	93
6 PŘÍLOHY	96

1 ÚVOD

Dramatická výchova je obor, kterému se věnuji již 10. rokem. Zpočátku to bylo v roli hráče a později jsem se začala dostávat i do role vedoucího dramatických lekcí. Této práci bych se chtěla věnovat i nadále, a proto jsem se o tomto tématu rozhodla psát i svou diplomovou práci. Budu se v ní zabývat také fotografií, jelikož je to obor, který mě velmi zajímá a zároveň fascinuje.

Zjistila jsem, že spojení těchto dvou oblastí je v odborné literatuře velmi opomíjeno, a proto je mým cílem se tohoto spojení alespoň trochu dotknout a nějak je zmapovat a zjistit, jaké možnosti fotografie ve školním prostředí a v dramatické výchově má a jak je možné ji konkrétně využít. Podle mého názoru totiž fotografie skýtají nesmírné množství možností, jak člověka zaujmout. Skrývají v sobě mnoho informací, ale i estetické hodnoty, na základě nichž mohou lidé poznávat svět a získávat nové zkušenosti.

Mým záměrem je tedy zjistit, jak je fotografie využívána ve škole, popř. jak s ní děti v rámci vyučování pracují, přičemž bych chtěla ukázat různé způsoby tohoto využití na konkrétních vyučovacích jednotkách. Chtěla bych zároveň zjistit, jaký mají děti k fotografii vztah a do jaké míry si její přítomnost ve svém životě uvědomují. Myslím si totiž, že je důležité, aby si děti hodnotu, skrytou ve fotografii uvědomily a dokázaly ji využít ve svůj vlastní prospěch ať už jako zdroj nových informací nebo jako zdroj estetické krásy. Byla bych velmi ráda, kdyby děti ve fotografiích našly zalíbení a získaly motivaci nejen k samotnému fotografování, ale také k zájmu o tento estetický výtvarný obor jako celek.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Fotografie

Fotografie je dvojrozměrná podoba trojrozměrné reality. (Moucha, 2004, s. 13 a Barthes, 2005, s. 85) Je to obrazový prostředek, který nás v současné době obklopuje snad na všech místech běžného života. S fotografií se setkáváme v rodinných albech, v novinách, časopisech a jiných tiskovinách, v televizi, v podobě reklamních billboardů, plakátů či nálepek na veřejných prostranstvích, na internetu apod.

Fotografie je fenomén, který vládne již téměř dvě století a po celou dobu své existence se těší velkému rozvoji, který je v posledních letech díky velkému technickému pokroku velmi rychlý. Díky velkému rozšíření v reklamní oblasti se fotografie stala také masovým médiem, které má za úkol působit na co nejširší skupinu lidí a ovlivňovat ji.

„Fotografie zachycuje nenávratné okamžiky. Zároveň je zdrojem informací a tvůrčím prostředkem.“ (Henninges, 2002, s. 6) „Z technického pohledu je Fotografie vlastně na křižovatce dvou zcela odlišných postupů; jeden patří do oboru chemie: působení světla na určité látky; druhý patří fyzice: tvoření obrazu pomocí optického zařízení.“ (Barthes, 2005, s. 17)

„Snímek má dvojí kódování. Je odvozen z přírodních zákonitostí a bez základny přirozeného světa se tudíž neobejde. Zároveň se z něj vymyká podobně, jako jej přesahuje samotné reflektování bytí. Nic nezbaví snímky této dvojznačnosti: odvozeniny z přirozeného světa se stávají umělými znaky. Jsou masově užívány k zprostředkování pohledu na zastupované věci, jevy – svět.“ (Moucha, 2004, s. 15)

Na základě fotografií člověk svět poznává. Fotografie má „schopnost zachycovat nezkrásleně (pravdivě) realitu“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 134). Člověk si může udělat představu o věcech, místech, situacích, které sám nikdy nezažil, ale má je skrz

fotografii zprostředkované. Každá fotografie jakoby nám říká tvrzení „toto bylo“ nebo „tato věc tu byla“. (Barthes, 2005) „Spojuje se zde tedy dvojí klad: skutečnosti a minulosti.“ (2005, s. 75) Podle Barthes fotografie ale není připomínkou minulosti: „To, čím na mě účinkuje, nezáleží na tom, že obnovuje cosi zrušeného (časem či vzdáleností), nýbrž v tom, že dosvědčuje: to, co vidím, vsutku bylo.“ (2005, s. 79) Fotografie nám tedy ukazuje současně minulé i reálné. Snímek nám dále prozrazuje, že tato osoba nebo „předmět existoval a že byl tam, kde jej vidím“ (2005, s. 107) na fotografii. Snímek nám dává „jistotu o minulosti nějaké věci“ (2005, s. 107).

2.1.1 Termín

„Slovo *fotografie* pochází z řeckých slov φως fós („světlo“) a γραφίς grafis („štetec“, „psací hrot“) nebo γραφή grafê, což dohromady dává „kreslení světlem“ nebo „zprostředkování pomocí obrysů“ nebo zkrátka „kreslení“. Pravděpodobně poprvé použil termín *fotografie* John Herschel, 14. března 1839.“¹

„Fotografie bývala v češtině opisována obratem *světlokresba*, neboli spojením doslovných protějšků internacionálně frekventovaných řeckých termínů. To proto, aby se zhodnotila její přírodní povaha.“ (Moucha, 2004, s. 13)

2.1.2 Definice fotografie

„Fotografie je proces získávání a uchování obrazu za pomoci specifických reakcí na světlo, a také výsledek tohoto procesu. Zahrnuje získání záznamu světla tak, jak jej odrážejí objekty, na světlocitlivé médium pomocí časově omezené expozice. Proces je uskutečněn mechanickými, chemickými nebo digitálními přístroji – fotoaparáty. Praktická lidská činnost, při které je tento proces uskutečňován se obvykle nazývá fotografování.“²

¹ (Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Fotografie [online]. c2010 [cit. 17. dubna 2010])

² (Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Fotografie [online]. c2010 [cit. 17. dubna 2010])

„Fotografie je příklad chemické reakce, procesu způsobeného nejčastěji absorpcí elektromagnetické energie.“ (Moucha, 2004, s. 15)

2.1.3 Funkce fotografie

O funkcích fotografie se zmiňuje Barthes. Podle něj můžeme rozlišit několik funkcí, které fotografie splňují. Podle mého názoru to jsou zároveň cíle, které si fotografie dává vůči svému „divákovi“. Jsou to „tyto: informovat, reprezentovat, překvapovat, zvýznamňovat, probouzet touhu.“ (Barthes, 2005, s. 33) **Informovat** nás mohou fotografie dokumentární (privátního nebo sociálního typu). To mohou být např. fotografie míst nebo osob historických nebo současných. **Reprezentovat** něco mohou fotografie, které nám ukazují nějakou významnou nebo nějak důležitou situaci, místo nebo osobu. **Překvapovat** nás budou fotografie, které jsou něčím nečekaným zajímavé, nebo to také mohou být fotografie, které nám ukazují skutečnost, která je nám neznámá – např. různé zajímavé přírodní úkazy, detaily přírody či makro fotografie malých živočichů. **Zvýznamňovat** budou asi fotografie, které se zaměřují na nějaký detail, který by nám třeba obyčejným letmým pohledem unikl – fotografie ho dokáže dobře zachytit a zvýraznit. **Probouzet touhu** v člověku mohou fotografie např. dokumentární (neznámá tuzemská i světová místa, fotografie přírodních katastrof, válečné apod.), různé umělecké fotografie nebo erotické (akty).

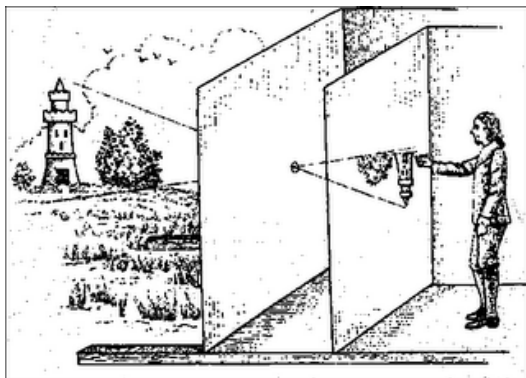
2.1.4 Vznik fotografie a její vývoj

„Přáním člověka zachytit na obraze prchavé a pomíjivé je zřejmě staré jako lidstvo samo. Mít a předávat svou reprezentativní podobiznu patří bezpochyby k základním potřebám. Obojímu mohlo po léta sloužit jen umění. A přesto díla umění nebyla nikdy zcela pravdivým, věrným obrazem, naopak zpravidla vznikaly idealistické interpretace světa.“ (Baatz, 2004, s. 10)

„Spletité objevování fotografie korunovalo domnělé uskutečnění dávné touhy po obrazu věrně odpovídajícím předloze.“ (Moucha, 2004, s. 13)

„Objevení zobrazovací metody bylo důsledkem jedno století trvající práce s úkazy optiky, mechaniky a chemie.“ (Baatz, 2004, s. 10)

Willfried Baatz ve své knize Fotografie popisuje, že předchůdcem fotografie byl obraz obkreslený pomocí tzv. camery obscury. To byla tmavá komora, do níž se promítaly obrazy, které vznikaly na vnitřních stěnách camery obscury průchodem slunečních paprsků malým otvorem.

Obr. 1 Camera obscura - princip ³

V 17. století se objevila laterna magika, která díky světelnému zdroji a odrazu vypouklého zrcadla promítala obraz z pomalovaných skleněných pásů. Na začátku 19. století malířům usnadňovala práci camera lucida (čtyřstěnný hranol zprostředkuje oku malíře přirozený vjem předmětů ve zmenšeném obrazu – „jedno oko se dívá na model, druhé na papír“ (Barthes, 2005, s. 99) nebo fyzionotrace (rycí přístroj, díky kterému bylo možné obkreslovat siluety a zmenšené je přenášet na kovové desky k tisku). Na samotném objevení fotografie, ke kterému došlo na začátku 19. století, se podílelo mnoho badatelů. Němec Joseph von Fraunhofer objevil jemnou optiku, L. J. M. Daguerre metodu nazvanou daguerrotypie, C. A. v. Steinheil a F. v. Kobell experimentovali s citlivostí stříbrné soli na světlo a Francouz J. N. Niépce vyvinul heliografii.

První fotografie byla vytvořena Josephem Nicéphonem Niépce v roce 1826 nebo 1827 metodou heliografie. Cínová deska byla potažena vrstvou asfaltu a byla

³ Obrázek dostupný z WWW: http://sites.google.com/site/fotonavody/_/rsrc/1266006248437/trocha-historie-nikoho-nezabije/camera_obscura_princip.gif?height=229&width=320 (cit. 7. 6. 2010)

osvícena více než 8 hodin. Vznikl tak snímek pohledu z okna autorovy pracovny v Maison du Gras.

Obr. 2 Joseph Nicéphore Niépce, *View from the Window at Le Gras* (1826)⁴

Dalším badatelem v tomto oboru byl W. H. Talbot, který přišel na metodu, kterou nazval calotypie a v roce 1841 na ni získal patent. Díky svému cestování po Evropě se zasloužil o to, že se fotografie stala masovým médiem. „Talbotova metoda přinesla budoucnosti snímání na papír, výrobu pozitivu z negativu a neomezené kopírování.“ (Baatz, 2004, s. 22) „Prvními uživateli Daguerrova či Talbotova vynálezu se stali především malíři školení v klasických disciplínách.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 150)

„Na počátku druhé éry fotografie stálo zavedení mokrého kolodiového procesu. Během několika let masivně nahradil všechny dosavadní metody. Kolodium je roztok nitrocelulózy, objevené roku 1846 C. F. Schönbeinem v éteru a alkoholu. Nad existující metodou negativů měl kolodiový proces převahu díky značně vyšší citlivosti fotografické vrstvy. Poprvé mohly být zhotovovány momentní snímky s dobou osvitu jedné sekundy.“ (Baatz, 2004, s. 28–29)

⁴ Nejstarší dochovaná stálá fotografie na světě. Dostupné z WWW:
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:View from the Window at Le Gras, Joseph Nic%C3%A9phore Ni%C3%A9pce.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:View_from_the_Window_at_Le_Gras,_Joseph_Nic%C3%A9phore_Ni%C3%A9pce.jpg) (cit. 18.4.2010)

„V roce 1851 J. Duboscq sestrojil a uvedl na trh stereoskop, který se přiblížil cíli reprodukovat skutečnost prostorově. Zásluha na vynalezení stereoskopu však patří fyzikovi a příteli Talbota C. Wheatstoneovi. Zkoumal už od roku 1832 vidění oběma očima a pověřil Talbota brzy po vynalezení papírové fotografie zhotovením stereoskopických snímků. Stereofotografie spočívá v již dlouho známém jevu vizuálního vnímání, při kterém lidské oči snímají dva lehce posunuté záběry stejného objektu. Oba obrazy se tedy od sebe lehce liší a teprve v mozku se spojují do prostorového obrazu.“ (2004, s. 34)

„Koncem čtyřicátých let 19. století zjistil Claude Félix Abel Niépce de St. Victor, bratranec Nicéphorea Niépceho, že bílky vajec pojí fotografickou emulzi se sklem.“ (Stevens, 2009, s. 277) Baatz se zmiňuje o Blanquardu – Evrardovi, který roku 1850 vytvořil albuminový fotopapír, který byl používán až do začátku 20. století. Papír byl potřen fermentovaným slepičím bílkem, albuminem. „S albuminovým papírem bylo možné dosáhnout kvalitních odstínů, které lehce zbarvené dohněda nebo zlatohněda zvyšovaly úspěch umělecké fotografie.“ (2004, s. 31)

„Anglický lékař R. Leach Maddox v roce 1871 zveřejnil novou metodu na výrobu použitelného suchého fotografického materiálu, na jejímž principu je dodnes založen moderní fotografický materiál.“ (2004, s. 58–59) Důležitý v rozvoji fotografie byl i vývoj fotografické techniky, o které se autor také zmiňuje. „Současně s novými materiály se konstruovali také lepší typy kamer, uzávěrek a objektivů. Vyráběny byly hlavně dostupnější kamery, s nimiž bylo možné udělat několik snímků za sebou.“ (2004, s. 60-61)

Jak Baatz dále popisuje, tak ke konci 19. století se na trhu objevil fotografický aparát Kodak, který byl přístupný i široké společnosti a díky jednoduchému ovládní byl pro úplné amatéry. „S momentkovým fotoaparátem nyní fotily davy amatérů všechno, co považovaly za hodné fotografování. Byl to také prostředek, jak proměnit obrazy ze života v trvalou upomínku, což mnozí umělci využívali při hledání po ztraceném čase.“ (2004, s. 66-67) A jak dále píše, tak tuto možnost využilo mnoho umělců té doby, jako např. É. Zola, G. B. Shaw nebo K. Čapek.

„Počátky barevné fotografie sahají mnohem dál do minulosti, než se často připouští. Už pro první generace fotografů po roce 1839 bylo zklamáním, že sice umí zhotovit věrné fotografie, ale neumí zachytit barevnost. První barevnou fotografii zhotovil jako důkaz pro teorii aditivního barevného podání v roce 1861 J. C. Maxwell. Zřejmě nejstarší dochovanou barevnou fotografii zhotovil du Hauron v roce 1877. Kvůli nákladnosti metody nebyl z tohoto vynálezu v oné době ještě žádný praktický technický užitek. Skutečně použitelné byly teprve autochromové desky bratrů Lumiérů, kteří je představili v roce 1904. Umožňovaly barevnou fotografii vyrobit jedním jediným snímkem.“ (2004, s. 68-69)

„Vytvořit podmínky pro masové využití barevné fotografie bylo od počátku cílem jejích protagonistů. Ale teprve ve druhé polovině třicátých let se skutečně podařilo oběma gigantům, firmám Kodak a Agfa, se svými vícevrstevnými filmy s chromogenním vyvoláváním barevných diapozitivů zásadně přiblížit tomuto cíli. Metoda negativu a pozitivu se začala prakticky používat teprve v roce 1941. Od tohoto okamžiku zůstal barevný film, kromě zlepšení citlivosti na světlo nebo kvality barevné reprodukce, v podstatě stejný až do současnosti.“ (2004, s. 120)

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji fotografie je vznik její digitální podoby. „Digitální fotografování se zrodilo během padesátých let 20. století, společně s televizí.“ (Stevens, 2009, s. 307) S koncem 20. století začal přicházet velmi rychlý pokrok v technice, což se silně odrazilo i v dokonalosti fotoaparátů. Klasickou fotografii začala v běžném životě vytlačovat fotografie digitální, která je velmi výhodná hlavně pro fotografy – amatéry.

Rozdíl digitální fotografie od klasické fotografie je v tom, že „u digitální fotografie se fotografie neukládá na film, jako u tradiční kamery, ale v podobě dat na čip citlivý na světlo nacházející se v přístroji“ (Baatz, 2004, s. 170). „Čím je v běžném fotoaparátu či filmové kameře film, tím je v digitálních přístrojích pro práci s obrazem zvláštní čip, který mění světlo na elektrické napětí.“ (Novák, 2001, s. 12)

„Rozmach osobních počítačů v uplynulých letech a rozvoj jejich programových prostředků – zejména v oblasti počítačové grafiky – vytváří předpoklady pro proniknutí digitální techniky i do oblasti tradiční fotografie.“ (Hyan, 1998, s. 9) Na začátku 90. let

se na trhu objevily první digitální fotokamery, které odstartovaly rychlý rozvoj této techniky, který neustále pokračuje.

2.1.5 Fotografie jako výtvarné umění

Umělecká fotografie patří do výtvarného umění. Fotografií a jejím vztahem k výtvarnému umění se ve velké míře zabývali umělci a fotografové na začátku 20. století, kdy fotografie byla novým uměním. Uvádím zde citaci dvou autorů z této doby, kteří se fotografií jako druhem umění zabývali.

„Jako základním živlem sochařství je hmota, jako základním živlem architektury je prostor a principem malířství barva, je základem tohoto nového umění světlo.“ (Mrkvička, 1926, s. 251 - 252)

„(...) žádný manuální tvárný prostředek (tužka, štětec atd.) nemůže zachytit podobně viděné výseky okolního světa (...).“ (Moholy – Nagy, 1925, s. 56)

Rozdíl mezi fotografií a kresbou či malbou

Rozdíl mezi fotografií a grafickým ztvárněním skvěle zachytil František Harlas již na přelomu 19. a 20. století: „Fotochemický obrázek má s uměleckým dílem mnoho společného. Projektuje tělesový svět na plochu, malíř činí taktéž. Zmenšuje neb zvětšuje předměty, umělec rovněž tak. A přece, položíme kresbu, příkladně provedenou tušovou kresbu hlavy, a stejně velkou fotografii téhož modelu, z téže strany při témže osvětlení zhotovenou vedle sebe - jaký rozdíl!

Jestliže vykreslil umělec hlavu se všemi detailními rysy, vystihl podobu, osvětlení, modelaci do nejmenších podrobností, zůstává přece daleko za fotografií, na které každá vráska, každá vypuklina pokožky věrně zaznamenána, kde podobnost velmi dokonale podána jest. A naopak: o co oduševnělejší, zaokrouhlenější nezdá se kresba, jak jeví se u porovnání s fotografií samotným dílem - tato zůstává povždy fragmentem, zlomkem výrobku mechanicky vyvolaným. Mně aspoň zdá se každá fotografie pouhým

ústřížkem z ohromného snímku - snímků veškerého viditelného horizontu.“ (Harlas, 1901, s. 206 - 207)

Harlas se sice zmiňuje pouze o technice kresby, ale podobné principy platí, i když se jedná o malbu.

Fotografie a malířství

Vzájemným vztahem fotografie a malířství se v odborné literatuře zabývá hned několik autorů. Henry Peach Robinson o tomto tématu psal již na konci 19. století, Otakar Hostinský na začátku 20. století a spolupracující autoři Miroslav Vojtěchovský a Jaroslav Vostrý jsou autoři současní.

„To, co fotografie má společné s malířstvím, je vlastně jen volba předmětu, ovšem i s vhodným stanoviskem, osvětlením atd.; vlastní zobrazení děje se cestou mechanickou, všechna péče pak o zdárný výsledek, ač dozajista velmi důležitá a někdy dosti nesnadná, je přece jenom negativní, zabraňujíc kazům a chybám, ale neměnic ničeho na podstatě obrazu samotného.“ (Hostinský, 1956, s. 530)

Henry Peach Robinson se ve své publikaci Paradoxy umění, vědy a fotografie zamýšlí nad vztahem fotografie a malířství: „Je jasné, že metoda, která nepřipustí modifikace umělce, nemůže být uměním, což uvádí fotografii do nebezpečného postavení, nemůžeme-li dokázat, že je schopna nepravdy. Ale ti, kdo se dívají jen na své omezené pokusy a tvrdí, že fotografie nedovede lhát, zaujímají velmi úzké stanovisko a značně podceňují schopnosti umění. Všechna umění mají svá omezení a připouštím, že omezení fotografie jsou dosti těsná, ale v dobrých rukou může fotografie lhát (...). K vytváření těch nejlepších lží je však zapotřebí pozoruhodné dovednosti. Jen v rukou prvotřídních fotografů - a možná také lhostejných - může fotografie lhát. V prvním případě půvabně, v druhém brutálně.“

Není pochyb, že po této stránce a při tomto způsobu nazírání je malířství větší umění než fotografování.

Ale přestože je fotografie jen nicotným lhářem, není tak bezelstně nevinná a dovede natolik lhát, aby směla zapsat své jméno mezi vznešená umění. Což není tím větší, čím je poníženější?

Fotografie nám poskytuje prostředky napodobit přírodu věrněji než kterékoli jiné umění, a přesto je dost pružná, aby odhalila řídící mysl; je tedy uměním nejdokonalejším.“ (Robinson, 1892)

„Fotografie jistě vytlačila malířství z jeho hájemství v oblasti dokumentace či vizuálně zpravodajské povinnosti: téma zobrazení předmětu za účelem prezentace jeho fyzické existence, kvality a hodnoty v rámci anoncování jistého životního stylu, nálady, resp. atmosféry nemizí, ale přelévá se okamžitě do fotografické podoby.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 153-154)

Fotografie i malířství mají „stejně cíle: jak napodobit skutečnost, jak ji ochudit o třetí rozměr a přitom vytvořit pocit existence oné chybějící dimenze v dvojrozměrném obraze. Jde o vyjádření prostorovosti předmětů pomocí souhry struktury povrchu – jako stopy třetí dimenze – s její demonstrací v rámci vytváření iluze prostoru a nakonec rozmístění oněch iluzivně třídímenzionálních předmětů v hloubce prostoru obrazu. Znamená to v každém případě práci se světlem, s úhlem pohledu, potažmo úběžníky.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 164)

2.1.6 Manipulace fotografií

Podle Aliny Wróbelové (2008, s. 20) je manipulace „vyžití určitých okolností, falšování nebo překrucování faktů za účelem zdůvodnění svých názorů nebo ovlivňování cizích názorů, jednání, nálad pro dosažení vlastních cílů“.

Manipulace je ve společnosti chápána většinou jako velmi negativní a nebezpečná. Pokud jde ale o výchovu a vzdělávání dětí, tak manipulace může dosáhnout i velmi pozitivního a žádoucího charakteru, protože může pomoci k dosažení výchovných a vzdělávacích cílů.

O manipulaci fotografií se zmiňuje Josef Moucha. Dělí manipulaci na nevědomou a vědomou. Vědomou manipulaci označuje jako falešnou výpověď

fotografie a dále uznává, že může být buď přiznaná (např. pohádkový svět) nebo zastřená. (Moucha, 2004, s. 16)

Je rozdíl, zda nám chce fotograf „lhát“ proto, abychom si na nějakou skutečnost utvořili názor takový, jaký chce on; nebo zda „lže“ proto, aby nám vůbec mohl tu skutečnost ukázat (např. nasvícení či upravení předlohy tak, aby ji vůbec mohl kvalitně vyfotografovat).

„Svou nepopiratelnou vazbou k realitě má fotografie sílu pohnout lidským myšlením.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 134) To může být samozřejmě využito velmi vhodně, ale také to může být zneužito, pokud se jedná o manipulaci ve smyslu negativním – pokud fotografie záměrně lže či ukazuje pravdu zkresleně. Každý snímek je založen na své vlastní okamžitosti. Fotografie „znehyní valící se děj v jeho rozhodujícím momentu“. (Barthes, 2005, s. 37) Takže na tom závisí míra jeho opravdovosti či neúplné pravdy.

Manipulací je v podstatě každý snímek, protože vždy vidíme jen část skutečnosti – výřez, což nás nutí domýšlet si okolnosti podle sebe a ne podle skutečnosti. Možností, jak manipulovat s divákem, má fotograf mnoho. Buď je mu nápomocí „výsečnost“ snímku, kdy si vybere, co přesně divákovi ukáže, nebo úprava či zásah do předlohy před pořízením snímku, nebo také dodatečná úprava pořízeného snímku při vyvolávání nebo v různých programech počítače v digitální podobě.

Na manipulaci fotografií bychom si měli dávat velký pozor a také bychom k tomu měli vést děti, které se nechají zmanipulovat snadněji.

2.2 Využití fotografie ve školách

2.2.1 Místa ve školním prostředí, kde se fotografie objevují

Z vlastní zkušenosti vím, že fotografie se v dnešní době využívají hojně na různých místech, kde se pohybují lidé. Ani škola není výjimkou.

Když se zaměřím na budovu školy, tak fotografie se mohou objevit na stěnách chodeb buď jako dekorace, nebo jako reklamy, které si cestu do školního prostoru našly v posledních letech. Jako dekorace mohou být fotografie buď přímo z života školy, což je ta ideálnější varianta, protože se tím prostor stává nejen hodnotně vyplněn, což vzbuzuje estetické cítění, ale také získává osobní hodnotu pro žáky i pedagogy; ale také tam mohou být jako umělecká díla od fotografů profesionálů nebo amatérů.

Velkou možností pro umístění fotografie jsou nástěnky, které najdeme snad ve všech školách na chodbách a v jednotlivých učebnách. Ty jsou tak hojně zastoupeny hlavně pro svou možnost předávání informací a snadnou aktualizaci. Na nástěnku je možné umístit fotografie jako **dokumentační** materiál (z různých akcí, výletů apod.), jako **ilustrační** materiál k určitým informacím (fotografie zajistí větší zaujetí pro čtení informací) nebo jako **doplňující** materiál (může mít třeba jen prostou úlohu vyplnit prázdný prostor).

Když se podíváme do samotných učeben, tak je možné fotografii najít, krom již zmíněných nástěnek, na stěnách jako doplnění k různým učebním materiálům, pomůckám, plakátům, poučkám, vysvětlivkám apod., které jsou pomocníkem pro učící se žáky.

Zásadní úlohu mají fotografie v učebnicích. Tam doplňují učební látku, mají ilustrační charakter a udávají konkrétní představu o určité věci, místě, člověku apod. Nejdůležitější úlohu mají fotografie v učebnicích vlastivědy, kde ukazují portréty konkrétních osobností, důležité stavby, budovy, přírodní útvary, místa apod. Dále mají podstatné místo v učebnicích přírodopisu, kde ukazují živou a neživou přírodu v její skutečné podobě. V učebnicích hudební výchovy ukazují reálné podobizny hudebníků a

hudebních skladatelů. V dalších učebnicích (např. český jazyk, matematika, cizí jazyky) mají hlavně ilustrační charakter.

Mladší školní věk je období, kdy je pro dítě důležitá určitá konkrétní představa, kterou může díky obrázkům a fotografiím získat zprostředkovaně. Proto také představují podstatnou část knih i učebnic určených pro tento věk. Také platí, že čím mladší dítě, tím více potřebuje obrázků. Proto myslím, že velká výzva pro fotografii je uplatnit se právě v tomto dětském období.

Jedinou poměrně velkou nevýhodou fotografie je její časová omezenost do minulosti. Přesnou realitu nám ukazuje pouze od doby svého vzniku a výraznějšího rozvoje, tzn. od poloviny 19. století. Události a osobnosti z předešlé doby jsme nuceni čerpat z uměleckých výtvarných a literárních děl, protože ty nám fotografie nabídnout nedokáže.

2.2.2 Využití fotografie ve vyučování

Fotografie má v samotném vyučování velký potenciál hlavně díky tomu, že ukazuje realitu. Proto je možné ji do jisté míry využít ve všech vyučovacích předmětech. Podařilo se mi vymyslet a v rámcově vzdělávacím programu (RVP ZŠ Londýnská, Praha 2) načerpat mnoho učebních témat, které umožňují fotografii při vyučování využít.

V obecnější rovině se fotografie objevují v učebnicích a knihách, kde mají ilustrační charakter. Hluběji bych se ale chtěla zabývat konkrétnější rovinou. Pro lepší přehlednost a orientaci je zde tabulka:

Učivo:	Úloha, popř. téma fotografie:
tvorba mluveného projevu	libovolná fotografie, která bude sloužit jako motivace
seřazení obrázků podle dějové posloupnosti a vytvoření jednoduchého příběhu	libovolné fotografie, které mají nějaký společný prvek (osobu, místo...)
rozvoj komunikačních schopností, slovní zásoba, jazykové schopnosti	popisování, co je na fotografii s libovolným tématem

historické události, zvyky a tradice	ukázky historických událostí, zvyků a tradic
mediální výchova – kritické hodnocení např. reklamních fotografií, použití fotografie v médiích	reklamní fotografie k hodnocení žáky
Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení	manipulativní reklamní či bulvární fotografie
orientace v současné společnosti	portréty známých osobností
informační a komunikační technologie	práce s digitální fotografií a s obrázky z internetu
výtvarná výchova	koláže z fotografií, reprodukce fotografie, inspirace pro další výtvarné vyjádření...
přesné zachycení pohybu v tělesné výchově	sportovní fotografie
slohová práce	libovolná fotografie jako námět
poznávání historických slohů, událostí, osobností apod.	Konkrétní ilustrace dané doby - architektura, móda, události, osobnosti ...
vyjadřování pocitů a dojmů z viděného	libovolná umělecká fotografie
ústní i písemná formulace dojmů a názorů	umělecká fotografie – např. válečná, reportážní
cizí jazyk	popisování fotografie, procvičování slovní zásoby díky fotografiím
matematika	doplňuje či ilustruje slovní úlohy
geometrie	ukázky druhů těles v realitě (např. fotografie domu – čtverec + trojúhelník)
člověk a příroda – téma: Vesmír, Země, Planety	ukázka z družicových snímků – zkonkretizování představy o těchto tématech
zobrazování map, terénů	letecké snímky, krajiny
rozlišování příbuzenských vztahů v rodině	rodinné fotografie žáků a jejich rodin
proměny přírody v jednotlivých ročních obdobích	porovnávání snímků, přiřazování jednotlivých snímků s přírodní tematikou k ročním obdobím
základní pravidla silničního provozu	fotografie různých situací v dopravě
pozorování změn v okolí	fytozáznamy okolí školy
rozlišování přírodních a umělých prvků v okolní krajině	fotografie krajin a detailů z okolí školy
povolání a pracovní činnosti	fotografie portrétů, osob různých povolání při vykonávání pracovní činnosti
kulturní a historické památky v okolí	fotografie krajin a architektury z okolí školy

třídění přírodnin do skupin	fotografie detailů přírodnin (např. zelenina, ovoce, nerosty, dřeviny, byliny atd.); třídění fotografií do skupin
určování světových stran v přírodě	fotografie např. letokruhů, mraveniště apod.
hlavní orgány státní moci, současní nejvyšší představitelé	fotografie politiků, hlavních budov a sídel státní moci
životní prostředí – jeho problematika a ochrana	fotografie např. znečištěných vodních toků, znečištěných veřejných prostranství, skládky odpadů, třídění odpadů, ...
vývoj člověka	fotografie jednotlivých etap lidského života (plod před narozením, novorozeně, kojeneček, batole atd.)
zkoumání přírodních společenství	ukázky ekosystémů
třídění organismů do skupin	fotografie organismů
zprostředkování zážitků z cest a jiných zemí	fotodokumentace z cestování
práce s obrázkem v textovém a grafickém editoru	hledání a vkládání fotografií z webu a další práce s nimi
vytváření jednoduchých prezentací	práce s tematickými snímky v počítači

Žáci se často s fotografií při vyučování setkají, aniž by si její přítomnost vůbec uvědomili.

To se mi potvrdilo v mém dotazníku (viz. Příloha), který jsem dávala žákům 3. – 5. ročníků ZŠ. Jedna třetina mých respondentů na mou otázku, zda někdy pracovali s fotografií ve škole při vyučování, odpověděla buď záporně, nebo vůbec. Mezi kladnými odpověďmi se pak nejčastěji objevovala práce s fotografií v rámci prvouky (přírodovědy), výtvarné výchovy, anglického jazyka a ICT. V několika případech i při českém jazyce, matematice, hudební výchově a praktických činnostech. Několik respondentů se zmínilo o fotografickém kroužku, který navštěvovali v rámci jejich školy.

Tento dotazník jsem dávala také 4. ročníku ZŠ Londýnské, se kterými jsem měsíc intenzivně pracovala a s kterými jsem realizovala lekci dramatické výchovy s využitím fotografií i jiné předměty, kde jsem fotografii využila. Takže mám stoprocentní jistotu, že tito žáci s fotografiemi při vyučování pracovali. I přesto mi polovina žáků na tuto otázku neodpověděla vůbec nebo odpověděla záporně, popř. že neví. Pouze 4 žáci z 23

dotazovaných napsali právě tu hodinu dramatické výchovy, kterou jsem vedla já, ostatní si na ni vůbec nevzpomněli.

2.2.3 Fotografie a dítě

Vztah dětí k fotografii jsem se snažila prozkoumat pomocí krátkého dotazníku, o kterém jsem se již zmínila v předchozí kapitole. Získala jsem 199 dotazníků vyplněných přímo dětmi s cennými informacemi. Zaměřila jsem se hlavně na žáky 4. ročníků, protože s tímto věkem jsem realizovala lekce dramatické výchovy (viz. praktická část této diplomové práce), takže respondentů z této věkové skupiny jsem měla nejvíce.

V první řadě jsem se zabývala vztahem dětí k fotografii - jak ji vnímají, čím pro ně fotografie je apod. Mladší děti ji vnímají hlavně jako nějaký obrázek, který je podle skutečnosti a je vytvořen fotoaparátem. Je pro ně důležitá tím, že uchovává vzpomínky a je památkou na nějakou osobu, událost, místo apod. U starších dětí se tato představa ještě rozvíjí o použití příslušné techniky k vytvoření snímku a další práce s ním, a o umění zachycení určitého okamžiku. Děti fotografii vnímají jako zobrazení postav, popř. i věcí a zvířat nebo krajiny.

Dále jsem se zabývala místem, kde se s fotografií děti setkávají, kde si ji uvědomují. Nejvíce ji vnímají jako součást tiskovin (noviny a časopisy), dále si ji uvědomují jako dokumentační materiál své rodiny (doma) a až na třetí pozici je školní prostředí. Fotografie ve veřejném prostoru, většinou v podobě reklam, si děti příliš neuvědomují. V tom je ale také nebezpečný potenciál, protože na ně reklama může působit manipulativně a vůbec si to neuvědomují. Jako další možnosti, kde se mohou lidé s fotografií setkat, děti udávaly výstavy, internet, knihy a fotoalba.

Při zaměření se na to, jaké fotografie děti zaujmou, jsem zjistila, že nejvíce se dětem líbí fotografie, které s nimi osobně nějak souvisí. Velmi často to jsou fotografie jich samotných nebo příslušníků jejich rodiny, kamarádů nebo známých, fotografie z rodinných dovolených a domácích mazlíčků. Cenné jsou pro děti také fotografie v médiích, na kterých je nějaká osoba, kterou znají, např. příslušník nejbližší či širší rodiny. Tyto fotografie jsou dětem nejbližší také tím, že představují jejich první kontakt

s fotografií vůbec, a to se do nich velmi hluboce zakoření. Proto jsou tyto fotografie, které jsou pro dítě vzpomínkou, památkou či ukázkou nějaké jeho konkrétní minulé souvislosti (např. rodinní příslušníci v dětském věku apod.), základní složkou pro stavbu jeho celkové představy o fotografii.

Dalším tématem fotografií, které děti zaujme, je příroda – a to buď klasické líbivé (až kýčovitě) přírodní scenérie (např. západy slunce, krajiny) či zvířata, nebo různé obdivuhodné, překvapivé až neuvěřitelné úkazy v přírodě či dosud neznámá zvířata a rostliny. Tento typ fotografií je pro ně tedy zajímavý svou „líbivostí“ a krásou, nebo informativností (ukazuje něco nového, dosud neznámého, fascinujícího).

Po těchto tématech jsou tu další, která děti zaujmou, ale už ne v tak výrazné míře. Jsou to např. umělecké a scénické fotografie, portréty jejich idolů z hereckého a hudebního světa, sportovní snímky nebo různé humorné fotografie či optické klamy. Podle mého názoru se v těchto snímkách většinou odráží zaměření dítěte či jeho zájmy a koníčky. Velkou hodnotu pro dítě také má fotografie, kterou zhotoví ono samotné, nebo snímky, které zhotovil někdo z jeho blízkých.

2.2.4 Výběr fotografií pro práci s dětmi

Pokud chceme s fotografiemi pracovat v rámci vyučování, je důležité, abychom vhodně volili výběr fotografií, které chceme dětem ukázat.

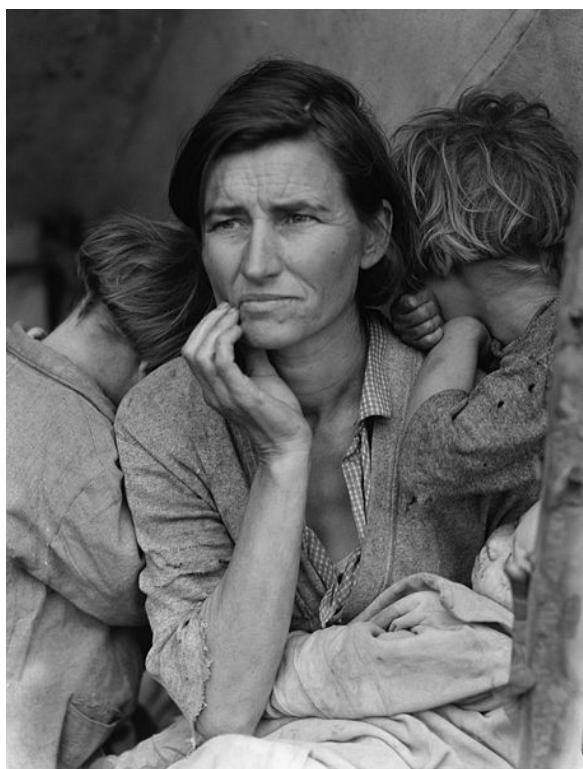
V dnešní době jsou díky internetu fotografie dostupné velmi snadno a rychle. A to v podstatě fotografie, na jaké si vzpomeneme, počínaje krajinami a konče snímky erotickými a pornografickými. Na internetu se velké cenzury nedočkáme, protože to je v takovém množství dat téměř nemožné. Proto volba vhodnosti či nevhodnosti fotografií a obrázků pro práci s dětmi zůstává na pedagogu samotném. On sám musí rozhodnout, jaké fotografie jsou pro danou skupinu vhodné a nejideálnější.

Určitě bychom při výběru měli úplně zapomenout na fotografie pornografické, erotické nebo akty. Tyto snímky nevhodně narušují mravní výchovu dítěte a velmi negativně mohou působit na rozvoj jeho osobnosti a na jeho vztahu ke společnosti a ke světu.

Naopak velmi vhodné k práci při vyučování jsou např. dokumentární, historické a zeměpisné fotografie, snímky architektury nebo reportážní fotografie. K práci v rámci dramatické výchovy pak jsou ideální obzvláště fotografie lidí v určitých situacích, fotografie portrétů, krajiny, makra (detailu), dokumentární fotografie či fotografie architektury.

Nejvíce závisí na tom, k jakému účelu jsou fotografie potřeba, nebo jaké cíle mají naplňovat. Takže když si vytyčíme cíl např. odhadnout vlastnosti člověka (v tomto případě matky), tak musíme hledat takovou fotografii, na které je člověk centrálním objektem a je dobře vidět výraz tváře, protože z něho se dá „číst“ nejlépe.

Příklad vhodného a méně vhodného snímku:

Obr. 3 Vhodný snímek – Dorothea Langeová, Migrant Mother⁵

⁵ Dostupný na [www: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lange-MigrantMother02.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lange-MigrantMother02.jpg) (21. 6. 2010)

Obr. 4 Méně vhodný snímek – fotografie z filmu Výměna (2008) ⁶

Jako velmi vhodnou variantu pro výběr vidím fotografie od samotného pedagoga či jiné blízké osoby. Velká výhoda je v tom, že si pedagog sám vybírá z vlastních osobních zdrojů, které má sám k dispozici – takže fotografie, ke kterým má on sám velmi blízký a osobní vztah, což se jistě může promítnout i při samotné práci. Učitele tak práce může více bavit a už jen to, že používá snímky, které on sám (nebo nějaká jemu blízká či známá osoba) zhotovil, pro něj může být velmi silnou motivací, kterou potom při práci může nenásilně převést i na žáky. Já sama jsem tuto variantu zvolila. Když jsem hledala fotografie pro lekce dramatické výchovy, ale i pro přípravy jiných vyučovacích předmětů, pátrala jsem právě ve svých vlastních fotografiích. Jelikož se fotografování na amatérské úrovni věnuji již několik let, mám k dispozici velké množství snímků a to z velké části v digitální podobě. Proto většinou nebyl problém fotografie ke konkrétnímu tématu mezi svými snímky nalézt, a pokud se mi to nepodařilo, sama jsem si snímky podle potřeby nafotila. Sice neznám uměleckou úroveň svých fotografií, ale při samotné práci s dětmi se mi nikdy nestalo, že bych narazila na to, že by snímky, které jsem jim dala k dispozici, nějak negativně hodnotili. Naopak jsem se několikrát setkala s tím, že se žáci ptali, zda jsem dané fotografie fotila

⁶ Dostupný na [www: http://www.filmolada.cz/upload/galerie/MAIN/leden%202009/vymena7.jpg](http://www.filmolada.cz/upload/galerie/MAIN/leden%202009/vymena7.jpg) (21. 6. 2010)

já sama (tuto informaci jsem jim sama nikdy nedávala). Po mém potvrzení mi pak fotografie pochválili a ocenili jejich kvalitu a krásu.

Pokud bychom chtěli fotografie pro práci s dětmi hledat mezi uměleckými fotografiemi, nabízí se nám také nepřehledné množství možností. Za nedobrou volbu fotografií považuji současného českého fotografa Jana Saudka nebo Františka Drtikola, jejichž fotografie mají erotický charakter, což je pro děti na základní škole velmi nevhodné, až nemravní. Naopak na fotografiích zátiší či portrétů Josefa Sudka můžeme číst nálady, vlastnosti, rozpoložení apod., což je pro práci s dětmi velmi inspirativní a vhodné. Velmi dobré fotografie také nalezneme u mnohých světově uznávaných fotografů. Např. Werner Bischof (reportážní fotografie), Edward Burtynsky (krajiny přetvářené průmyslem), Robert Capa (válečné fotografie), Rineke Dijkstry nebo Alfred Eisenstaedt (portréty), Robert Doisneau (fotografie pouličního života v Paříži), Josef Koudelka (scenérie, dokumentární snímky), László Moholy-Nagy (zátiší, geometrie), Henry Peach Robinson (narativní snímky, portréty), Dorothea Langeová (portréty, dokumentární fotografie), August Sander (portrétní a dokumentární fotografie) a mnoho dalších. Nelze však úplně kategorizovat umělecké fotografy na ty, kteří fotografují vhodné fotografie pro práci s dětmi a na ty, kteří fotografují nevhodné. U mnoha umělců se setkáme s oběma variantami, takže je důležité, aby vedoucí dokázal sám tuto hranici vhodnosti a nevhodnosti určit. Mezi takové fotografy patří např. Richard Avedon, Irving Penn nebo Oliviero Toscani. Většina fotografií od Toscaniho, který velmi proslavil firmu Benetton svými provokativními snímky, má za úkol upozornit na toleranci mezi lidmi, národy, etniky apod. Takže mají velmi silný sociální charakter, kterým by bylo velmi zajímavé zabývat se v rámci vyučování, ale je třeba udělat přísnou cenzuru, protože některé snímky jsou až příliš vulgární či nevhodné pro dětský věk.

2.3 Dramatická výchova a fotografie

2.3.1 Drama, dramatická výchova a výtvarné umění

„Soustředěné vnímání uměleckého díla znamená mobilizaci všech funkcí, smyslovou činnost, rozumovou úvahu a obrazivost v to počítaje. Přitom radost z tvarů a barev, z harmonie a rytmu působí tak vzrušivě, že nám to opravdu připomíná uspokojení, které nás provází při dobře se rozvíjející hře.“ (Uždil, 1964, s. 17)

Setkávání se s výtvarnými díly může být inspiračním zdrojem dětské tvořivé hry, která je nedílnou součástí dramatické výchovy. (Mlejnek, 2004, s. 24) „Styk s výtvarnými díly provází i působení emotivní. Krása uměleckých děl stimuluje estetické cítění. Jeho základy musí být zakotveny v nitru člověka v raném věku.“ (2004, s. 26)

„Zatímco fotografie a film používají hotové objekty, které zaznamenávají pomocí příslušné technologie, v hraném filmu a divadle vystupují herci a herečky, kteří sami zpodobují nějaké postavy; malíř musí tyto objekty a tyto postavy sám namalovat.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 35)

Jednou z technik dramatické výchovy je také tvořivý pohyb, který může být založen i na výtvarném umění. „Výtvarné umění může být také výbornou inspirací k tvořivému pohybu, zvolíme-li vhodný obraz, kresbu nebo ilustraci z knihy, která je nejen přiměřená věku dětí, ale i jejich zkušenostem s výtvarným uměním. Inspirací k pohybovému vyjádření mohou být např.: barva z obrazu, použitá kombinace barev, celková kompozice obrazu, jednotlivosti z obrazu, nálady a pocity, které obraz vyvolává, vlastní vztah k obrazu atp.“ (Polzerová, 1995, s. 22)

„Zatímco v divadle jde o přímé spojení rozvíjeného příběhu s přítomným předváděním/prováděním opravdu zde a teď, na malířském plátně či na fotografii jde o spojení předváděného zvěčnělého daného okamžiku s minulostí pomocí jejích zjiitelných stop a s budoucností pomocí toho, co naznačuje možnou dějovou perspektivu.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 143)

Když se Machková zabývá náměty pro dramatickou výchovu, zamýšlí se také nad otázkou námětů vlastních a uměleckých – literatura nebo umění. „Východiskem pro námět může být „postava nebo situace z obrazu, kresby, fotografie...“ (2004, s. 53)

2.3.2 Dramatická výchova a fotografie

K dramatické výchově a k divadlu vůbec má velmi blízko inscenovaná fotografie, která po dlouhá desetiletí vyvolávala značné rozpaky. „Pro neochvějně věřící v pravdu přímé fotografie, byla inscenace, aranžování či vytváření předmětu fotografie čímsi nepřijatelným. Jevila se jako rozčilující, nesmyslná a především prý popírala smysl fotografie v samém jejím základu.“ (Vojtěchovský, Vostrý, 2008, s. 97) Inscenované fotografie jsou ale „také spojeny se životem“ (2008, s. 106). Tyto fotografie si stejně jako divadlo hrají na „jako“. Jejich hlavní podstata je stejná jako podstata divadla – ukázat svět a život určitým způsobem. Neukazují přesnou realitu, ale její obraz, který je založen na názoru a pohledu umělce (fotograf nebo herec, popř. režisér), který tento obraz zprostředkovává divákovi. „Tzv. narativní inscenované fotografie jsou fotografie vycházející z předvedení nějaké události, která může být momentem možného rozvíjení nějakého příběhu.“ (2008, s. 116) Tento druh fotografií přímo vybízí k práci v rámci dramatické výchovy.

„Dramatická výchova klade do středu procesu žáka, dítě. Žák je vnímán jako subjekt procesu, jako individualita se svými potřebami, zájmy, znalostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami. Proces dramatické výchovy vychází z respektu k individualitě dítěte, staví na jeho zkušenostech, na tvořivém potenciálu, na jeho vlastních schopnostech jevy posuzovat, hodnotit, tvořit nové koncepty, odkrývat vztahy. Zároveň nabízí prostředky pro spolusdílení, spolubytí, spolutvorbu.“ (Marušák, 2008, s. 9) Toho můžeme dobře využít při práci s fotografií, během níž každý žák přemýšlí o fotografii a jejím námětu jinak. Takže se mohou ukázat různé varianty řešení problému týkající se konkrétní fotografie.

Fotografie sice většinou ukazuje reálný svět, ale jen v jednom jediném okamžiku, který ve skutečnosti měl svoji minulost i svoji budoucnost. Proto díváme-li

se na fotografii, vnímáme její realitu, ale zároveň je pro nás do jisté míry fikcí, protože jsme realitu fotografie nezažili (pokud nejsme zároveň tvůrcem fotografie). A fikce je také součástí dramatické výchovy. Díky dramatické výchově můžeme fikci, kterou nám fotografie nabízí, prožít aktivně. „Základem hry v dramatické výchově je přijetí fikce, základním metodickým aparátem potom různé typy rolových her uplatněných v různě strukturovaných námětových hrách, které mohou být dramatické (s problémem, rozporem, konfliktem) i nedramatické. Právě fikce umožňuje nahlížet mimo naši reálnou zkušenost a hledat mosty mezi fikcí a naším minulým, současným i budoucím reálným světem. Fiktivní svět je vnímán aktivně – zpřítomněním tohoto světa je dána možnost vstoupit do něj v rovině hry, takto v něm být, konat a jednat, a to právě díky rolové hře.“ (Marušák, 2008, s. 10)

V dramatické výchově je stěžejní práce s příběhem nebo situací a zde může také dobře pomoci fotografie, která může udávat atmosféru, nebo uvádět základní postavy (event. jejich vztahy) nebo místo. Může být nositelem určitých dílčích prvků příběhu (např. konkrétní postava, místo, předmět) a může zásadně pomoci k posunutí děje příběhu či situace. Fotografie mohou inspirovat k vytvoření příběhu či situace, mohou samy nést určitou příběhovost, kterou je možné pomocí dramaticko-výchovných metod a technik dále rozvíjet a pracovat na ní.

Pokud se zaměříme přímo na principy dramatické výchovy, kterými se podrobněji zabývá Machková (2007, s. 11 – 26), musíme uznat, že i při jejich uplatňování může mít své místo i fotografie. Ona může tyto principy podtrhnout či doplnit. Např. reálný snímek divákovi poskytuje možnost nepřímé **zkušenosti** s určitými místy, postavami a vztahy, situacemi apod. Má-li fotografie estetickou hodnotu, může poskytovat nějaký **prožitek**, zážitek nebo díky vlastním dokumentačním snímkům si můžeme připomenout určitou situaci, zážitek, který jsme prožili, a „prožít“ si je znovu. Fotografie může inspirovat k vlastní **tvůrčivosti** nebo být motivací ke **hře**, herní situaci nebo k **improvizaci**. Snímek nás může přenést do **fikce**, kterou pak můžeme dále zkoumat. Díky snímkům můžeme **zkoumat život** lidí (např. z historických fotografií portrétů, architektury apod.)

Přenesený smysl fotografie v dramatické výchově – živý obraz

Fotografie, i když v přeneseném smyslu slova, je jednou z technik, které se při dramatické výchově hojně využívají, ale její ustálenější název je živý obraz. Je to „sošné seskupení jednoho či více kostýmovaných herců, kteří bez pohybu či s minimálním gestickým pohybem vytvářejí určitý význam (vlastně statickou mizanscenu)“. (Richter, 2008, s. 203)

Díky této technice se děti naučí vytvářet takový nepohyblivý „obraz“, kterým se pokouší pozorovatelům něco důležitého sdělit. Také se ale v roli diváka naučí „číst“ z těchto živých obrazů a stejně tak mohou číst ze skutečných fotografií.

2.3.3 Práce s fotografií v dramatické výchově

V dramatické výchově můžeme využít pro práci jak fotografie amatérské, tak fotografie profesionální. Fotografie profesionální mají vyšší estetickou hodnotu než většina fotografií amatérských, ale zase je poněkud náročné najít takové, které se nám k práci v dramatické výchově hodí.

Já sama jsem k lekcím v praktické části své diplomové práce použila fotografie vlastní, takže amatérské. Je to hlavně z toho důvodu, že mě zajímalo, jak na mé fotografie budou děti reagovat a jak s nimi budou pracovat. Je ale klidně možné u většiny těchto lekcí amatérské fotografie nahradit profesionálními.

Fotografie se rozděluje do několika žánrů podle námětů, které skrývají: zátiší, krajina, portrét, akt, detail (makro), abstrakce, inscenovaná fotografie, dokumentární fotografie. Jak jsem si sama ověřila při zpracovávání praktické části této diplomové práce, tak nejvhodnější jsou pro práci v dramatické výchově portréty, fotografie krajiny (tzn. přírodní motivy a scenérie, panorama apod.) a detaily.

Valenta se zmiňuje o krajině v rámci scénologie: „Krajinu můžeme nahlédnout jako scénu (i jako scénu sui genesis; kvaziscénu). Jako scénu prostupující nás samé, jako scénu našeho jednání, jako scénu pro naše představy.“(2008, s. 64) I sebekrásnější

fotografie však zřídka má sílu vyrovnávající se přímému bytí v krajině.(...) Snad v případě, kdy jste plně a fyzicky prožili genia určitého místa, je možno při pohledu na fotografii téhož místa zaznamenat podobné vnitřní hnutí. Avšak jinak zůstává vjem spíše oním vjemem „malebnosti.“ (2008, s. 226-227) Tyto Valentovi myšlenky se mohou v dramatické výchově skvěle využít při práci s přímým fotografováním dětmi v přírodě. Hráči si během realizace lekce fyzicky prožijí určité místo, které fotografují.

V dramatické výchově je také možné využít fotografie portrétů, které mohou být inscenované či neinscenované. Inscenovanými portrétními fotografiemi se podrobněji a konkrétněji zabývá Vojtěchovský a Vostrý (2008, s. 199-220). Oba druhy portrétů můžeme najít v běžných rodinných albech. Portrétní fotografie mají pro dramatickou výchovu velký význam v tom, že z nich lze číst nálady, rozpoložení, vlastnosti, povahy, postavení apod. a že jsou obrazem určité postavy, se kterou se dá dále pracovat.

Možnosti využití fotografie v dramatické výchově

Najít co nejvíce vhodných možností, jak fotografii v dramatické výchově využít, byl jeden z cílů mé práce a mého zkoumání. Podařilo se mi najít několik možností, jak s fotografií pracovat ať už v průběhu celé lekce nebo jen v některých částech. Jejich výčet a stručný popis uvádím níže a tyto možnosti jsem seřadila podle toho, v jaké míře je fotografie využita. Také u některých možností zmiňuji, v jaké lekci, která je popsána v praktické části této práce, ji můžeme nalézt.

Monotematické lekce na téma Fotografie

- lekce se může zaměřit např. na vznik či vývoj fotografie nebo na některý z žánrů fotografie (např. zátiší, krajina, portrét, makro, architektura, reportáž, noční snímky, podvodní nebo letecké fotografie, výtvarné fotografie, móda, dokumentární apod.)

Práce s monotematickými fotografiemi

- fotografie např. krajiny, stromů (*viz. lekce Stromy*), detailů (*viz. lekce Detail*), dveří (*viz. lekce Dveře a kliky*), židlí apod.

- pedagog si může zvolit jakékoliv téma a najít si k němu patřičné vhodné fotografie a na základě toho pak postavit celou lekci

Vymýšlení příběhu k dané fotografii

- žáci mohou dostat jednu fotografii, která však musí být natolik tematicky bohatá („narativní“ charakter fotografie) a bylo možné z ní rozvinout nějaký příběh

Sestavování příběhu z fotografií

- žáci mohou dostat k dispozici různé fotografie na základě nichž mohou pak sestavit příběh (*viz. lekce Příběhy z fotografií*) – velká část nabídnutých fotografií a obrázků by měla být portrétního charakteru, aby bylo možné pracovat s postavami

„Čtení“ z fotografie

- hráči se mohou snažit vyčíst z fotografií co nejvíce informací a s nimi pak dále pracovat - postavy, prostředí, situace apod. (*viz. lekce Tři kamarádi*)

Hledání detailu (fotografie) v prostředí (realita)

- interiér (např. budova školy, nebo pouze místnost) X exteriér (blízké okolí školy) + vytvořit postavy, situace, které se mohou na tomto místě odehrávat (*viz. lekce Detail*)

Chronologické seřazování fotografií

- žáci mohou dostat k dispozici takové fotografie, které mají určitý spojovací (shodný) prvek (např. jednu či více postav, místo, předmět apod.) a mohou se pokusit takovéto snímky seřadit, popř. k nim vymyslet komentář, improvizace apod.

Práce s fotografiemi z dětství

- žáci mohou pracovat s vlastními fotografiemi z období kojeneckého, předškolního či školního – vymýšlet improvizace, komentáře, monology či dialogy apod.
- na základě těchto fotografií si hráč může vybavit nějakou konkrétní situaci nebo zkušenost, kterou sám zažil a hlouběji ji prozkoumat pomocí principů dramatické výchovy

Práce s uměleckými fotografiemi

- umělecké fotografie můžeme využít jako motivaci či určující prvek k vytváření postav, situací, improvizací, živých obrazů, dialogů apod.

Motivace

- fotografie může být počáteční motivací k tématu lekce (např. hlavní postava, místo, předmět apod., se kterými se pak bude v lekci pracovat)

Průběžná aktivizace

- díky fotografiím je možné hráče aktivizovat k činnosti a aktivitě během lekce (*viz. lekce Tři kamarádi*)
- nová fotografie může do lekce přinést nové podněty, inspiraci, možnosti, které mohou hráči dále rozpracovávat

Navození atmosféry pomocí fotografií

- fotografie mohou pomoci navodit potřebnou dramatickou atmosféru lekce, např. v podobě výstavy v prostoru

Závěrečné reflexe lekce

- hráči si vyberou takovou fotografii, která vystihuje jeho pocit z lekce a výběr slovně zdůvodní (*viz. lekce Příběhy z fotografií*)

Praktické fotografování

- může být zadáno určité téma pro praktické fotografování dětmi – např. smyslové vnímání přírody (*viz. lekce Fotografování smyslových vjemů přírody*), život ve městě/na venkově, obyčejný den žáka, průběh konfliktu mezi několika postavami apod.

Další možnosti využití fotografie, kterými je možné doplnit či obohatit lekce dramatické výchovy:

Náladoměr

- hráči si vyberou takovou fotografii, která vystihuje jeho aktuální náladu – je třeba dát k dispozici fotografie, které samy o sobě signalizují určitou náladu či rozpoložení (vhodné k tomu budou fotografie portrétů různých lidí nebo krajin v různých podnebných podmínkách a v různém počasí)

- zajímavé by bylo zařadit náladoměr na začátek i na konec lekce a pak zhodnotit, zda došlo ke shodám ve výběru, či došlo k posunu buď k lepšímu či k horšímu

Dokreslování fotografie

- k fotografii či jejímu výřezu dokreslit celý obraz (*viz. lekce Dveře a kliky*)

Koláže z fotografií

- z různých fotografií a obrázků vytvořit koláž

Fotografie použita jako doplňující prvek

- konkrétní fotografie může být využita např. jako pohlednice, která nese stěžejní informace pro řešenou situaci v lekci (*viz. lekce Praha*)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Lekce s využitím fotografie založené na principech dramatické výchovy

Všechny lekce, které jsou popsány v praktické části mé diplomové práce, jsem vymýšlela sama. Vycházela jsem z literatury, ze školního vzdělávacího plánu ZŠ, z vlastních zážitků a zkušeností i z potřeby vystihnout co nejvíce možných variant práce s fotografií. Společným bodem všech lekcí je, že se v nich pracuje s fotografií a že jsou to buď lekce dramaticko-výchovné, nebo jsou to vyučovací jednotky, ve kterých je využito technik a principů dramatické výchovy. Snažila jsem se postihnout co nejširší škálu možností, jak s fotografií v hodinách pracovat.

Lekce jsem sestavovala s přihlédnutím na věk dětí. Vybrala jsem si 4. ročník ZŠ. Hlavním důvodem pro mě bylo, že s touto věkovou kategorií (10–11 let) jsem poslední dva roky byla nejčastěji v kontaktu díky průběžným a souvislým praxím na fakultě. Tuto skupinu nejlépe znám a také mi byla nejsnáze dostupná na realizaci lekcí.

3.2 Lekce realizované a návrhy dalších lekcí

Realizovala jsem šest lekcí se třemi různými skupinami žáků, kteří navštěvovali 4. ročník ZŠ.

Lekci Praha jsem sestavovala na základě očekávaných výstupů ŠVP ZŠ Londýnská ve školním roce 2008/2009 a realizovala jsem ji na ZŠ Londýnská v listopadu 2008 v ročníku IV. B. Lekci Tři kamarádi jsem sestavovala v zimním semestru 2007/2008 v rámci Literárně dramatického semináře na pedagogické fakultě. Realizovala jsem ji při Souvislé pedagogické praxi II v letním semestru v dubnu 2010

s ročníkem IV. C. V této lekci je stěžejní práce s literární předlohou. Lekce Dveře a kliky a Stromy jsem realizovala ve školním roce 2009/2010 v rámci školy v přírodě IV. ročníků ZŠ Londýnská v penzionu Dřevona v Jizerských horách s celou třídou IV. C v květnu 2010. Lekce Stromy byla díky svému přírodovědnému tématu zařazena do očekávaných výstupů školy v přírodě. Lekci Fotografování smyslových vjemů přírody jsem realizovala také v rámci školy v přírodě IV. ročníků ZŠ Londýnská. Zúčastnilo se jí 8 žáků a žákyň vybraných ze všech tří tříd IV. ročníku.

3.2.1 Lekce Dveře a kliky

Téma: Co se děje před dveřmi i za nimi.

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Snímky dveří mají velmi zásadní úlohu v lekci – na jejich základě hráči vytváří různé situace, postavy; stanou se přímou součástí výtvarného projevu. Zatímco snímky klik mají pouze jednu úlohu – hráč má najít dveře, ke kterým klika patří a tak vytvořit dvojice hráčů pro další činnosti.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Cíle vzdělávací:

- Žák respektuje základní komunikační pravidla v dialogu.
- Vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák improvizovaně jedná v navozeném prostoru a situaci, kterou vytváří spolu s dalšími hráči.
- Žák rozvíjí schopnost neverbální komunikace.
- Žáci si procvičí dovednost spolupráce v malých skupinkách (2-3 hráči).
- Rozvíjí si obrazotvornost, fantazii a tvořivost.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák rozvíjí fantazii a kreativitu na základě viděné fotografie.
- Dokreslí celek k fotografii v úzké spolupráci se svým spoluhráčem.

Popis lekce

Rozehřátí - honička

Popis činnosti: Učitel zvolí jednu babu, koho chytí, ten ztuhne na místě. Zachránit ho může jiný hráč, který ho „odemkne“ - otočí ho kolem své osy. Podle průběhu hry může učitel přidat ještě druhou babu, aby hra byla rychlejší.

Komentář učitele: „Nyní jste se zachraňovali tím, že jste se odemykali. Teď si tu společně vytvoříme imaginární prostor, ve kterém bude také možné něco odemykat.“

Pantomimická improvizace

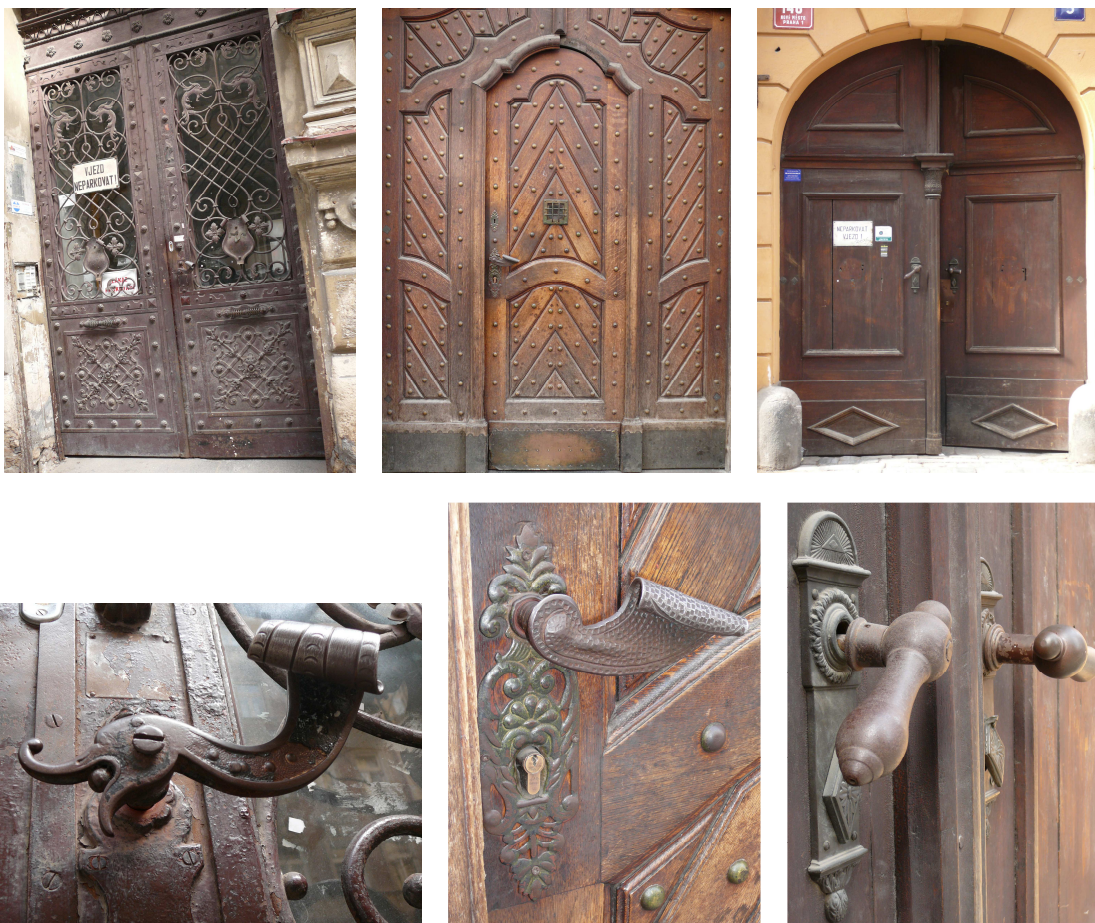
Popis činnosti: Učitel ukáže na jevišti imaginární dveře do jednoho domu, a další části prostoru ulice - např. okno, odpadkový koš, popelnici, zábradlí, lampu veřejného osvětlení apod. Učitel může do improvizace sám vstoupit a tím jí obohatit o nějaký zajímavý prvek, který mohou hráči dále rozvíjet.

Instrukce: „Nyní máme před sebou prostor ulice a vy se teď budete podílet na jejím ruchu a dění. Libovolní hráči mohou kdykoliv vystoupit z hlediště a vstoupit v jakékoliv roli improvizací do dění na ulici (jevišti) a zase z něj libovolně odejít zpět do hlediště mezi diváky. Musíte ale dodržovat podmínku, že v akci mohou být maximálně 4 hráči najednou. Improvizace bude pantomimická, takže se vyvarujte slovním projevům.“

Výběr fotografie

Popis činnosti: Každý z hráčů si vybere jednu z nabídnutých fotografií (dveře a kliky) a v kruhu krátce zdůvodní svůj výběr.

Ukázky fotografií, které dostanou děti k dispozici:

Setkávání se na náměstí města

Instrukce: „ Každý z vás je teď obyvatelem některého z domů ve městě a prochází se po náměstí. Když se s někým potkáte, tak se pozdravte, seznamte a pokuste se zjistit, zda náhodou nejste ze stejného domu. Pokud ano, tak se můžete rozloučit přátelským objetím či podáním ruky, pokud ne, tak stačí slovní rozloučení.“

Popis činnosti: Hráči chodí prostorem a různě se potkávají a komunikují spolu, naposledy se potkají lidé ze stejného domu a už v těchto dvojicích, popř. trojicích zůstanou na další činnost.

Kresba průčelí domů a sestavení ulice

Pomůcky: papíry velikosti A3, pastelky, křídly apod., lepidla

Instrukce: „Nyní jste se každý ocitl před svým domem. Jak asi může celý váš dům vypadat? Zatím přesně víte, jak vypadají dveře a kliky do vašeho domu, ale jak vypadá celý je na vás a vaší fantazii. Na papír nakreslete, jak vypadá váš dům z ulice - fotografií dveří nalepte do obrazu, aby byla jeho součástí.“

Popis činnosti: Dvojice vytváří obraz průčelí svého domu. Svůj hotový obrázek postaví ke stěně a tak se vytvoří celá ulice domů. Každý si touto ulicí může projít a prohlédnout si ji.

Živé obrazy

Instrukce: „Zkuste se teď zamyslet, jací lidé žijí ve vašem domě. Každá skupinka si teď připraví alespoň 3 živé obrazy, které něco vypovídají o obyvatelích a životě v domě“

Popis činnosti: Dvojice si připravují živé obrazy. Potom je postupně prezentují na jevišti a vedle sebe vždy mají obraz svého domu, aby si diváci mohli spojit obraz domu s jeho obyvateli. Po každé prezentaci diváci odhadují, jací lidé v tom domě bydlí a co dělají.

Dopis

Instrukce: „Napište každý svůj dopis, ve kterém bude krátké zhodnocení práce ve dvojicích či skupinách, případné problémy, doporučení, a zhodnocení celé lekce. Až ho budete mít napsaný, vhodte ho do imaginární schránky domu, který vás nejvíce zaujal svými obyvateli nebo tím, jak vypadá.“

Popis činnosti: Hráči napíší zhodnocující dopisy, které potom zasunou pod některý z obrázků domů a tak se uzavře celá lekce.

Charakteristika skupiny a okolnosti realizace

Lekci jsem realizovala dne 14. 5. 2010 na škole v přírodě v penzionu uprostřed Jizerských hor se třídou IV. C. V den realizace lekce celý den pršelo, takže děti neměly možnost se venku „vyběhat“. To se hodně odrazilo na jejich aktivitě. Děti byly velmi energické, měly velkou potřebu pohybu a byly neklidné a poměrně neukázněné. Sama jsem musela vždy vynaložit mnoho energie na jejich zklidnění, když jsem jim potřebovala zadat nové instrukce.

Prostor, který jsme měli k dispozici, byla větší místnost s kobercem, ve které ale byly uprostřed rozmístěny dva stoly - kulečník a biliard. Po obvodu byly postaveny vypořádkované židle, na kterých děti mohly sedět.

Pracovala jsem s celým ročníkem, takže s 23 žáky (11 chlapců a 12 dívek). Ještě před začátkem lekce jsem oslovila jednoho chlapce, o kterém jsem věděla, že rád a dobře fotografuje. Nabídla jsem mu, že si s sebou může vzít fotoaparát a že buď může pouze dokumentovat celou lekci a stát mimo dění, nebo se může účastnit lekce spolu s ostatními, jen přitom bude fotografovat. Vybral si variantu, že se bude účastnit a zároveň dokumentovat.

Zkušenosti z realizace

Lekce probíhala podle plánu a nebylo třeba dělat nějaké zásadní změny.

Honička byla trochu náročnější v tom, že děti musely dávat pozor na kulečnickový a biliardový stůl. Ale zase byl kvůli nim prostor zajímavě rozčleněn.

S pantomimickou improvizací měly děti již zkušenosti, takže instrukce stačily jen stručné. Spolu s dětmi jsem na začátku ještě domyslela pravidla improvizace – na ulici může být maximálně 5 hráčů, budu je tam vyvolávat já gestem ruky a bude-li se mi zdát, že je tam někdo už zbytečně dlouho, tak ho dotykem a gestem vyzvu k opuštění ulice a zařazení se mezi diváky. Na ulici jsem ukázala imaginární dveře do jednoho domu, okno, popelnici a pouliční lampu. Samotná improvizace byla hlavně zpočátku velmi pěkná a bylo hezké se na ní dívat. Děti velmi bavilo být „na jevišti“ a neustále se aspoň několik dětí „v hledišti“ hlásilo, abych je vyvolala. Někteří žáci svou roli

v improvizaci zahráli velmi dobře. Například jeden chlapec přišel jako opravář, bez jakéhokoliv slova opravil lampu pouličního osvětlení a zase hned odešel. Po ukončení improvizace jsem ho za to před všemi pochválila, aby pro příště měli motivaci k takovýmto zajímavým nápadům. Několik dětí přišlo do improvizace v roli vrahů se samopaly a jinými zbraněmi nebo jako rváči. To jsem na konci improvizace zhodnotila negativně. V reálné situaci bychom na ulici během několika minut těžko byli svědky tolika rvaček a vražd.

Fotografie dveří a klik jsem dětem rozprostřela doprostřed kruhu, ve kterém seděly. Aby nevznikl příliš velký chaos a zmatek, při kterém by mohlo dojít k pomačkání a poničení fotografií, nechala jsem děti chvíli fotografie v tichu prohlížet a pak jsem je postupně po kruhu vyvolávala a každý vyvolaný si k sobě vzal jednu fotografii. Jelikož byl počet fotografií pouze o jednu větší než počet dětí, nenechávala jsem je zdůvodňovat výběr. Nemělo by to příliš smysl, protože děti, které byly mezi posledními, už velkou možnost výběru neměly a musely si vzít fotografie, které na ně zbyly.

Jelikož byl lichý počet dětí, jeden chlapec k sobě nenašel dvojici mezi dětmi a k jeho dveřím patřila klika, která zbyla. Proto jsem mu nabídla, aby se přidal k jiné dvojici. To on odmítl a stál si za tím, že chce zůstat sám. Jelikož vím, že tento chlapec je rád středem pozornosti, nenutila jsem ho zařazovat se do jiné skupiny a nechala jsem ho, ať je tedy sám.

Techniku živé obrazy děti dobře znají, jen nerozuměly termínu, ale jsou zvyklé to nazývat „fotografií“.

V živých obrazech se u skupin několikrát objevil motiv násilí, braní drog či pití alkoholu, což bylo pravděpodobně zapříčiněno hlavně tím, že tyto témata již skupina naznačila v začátku lekce při pantomimické improvizaci a jsou to asi témata, která tuto skupinu a tento věk dětí nějakým způsobem zajímá a imponuje.

V příští realizaci této lekce bych určitě nejdříve nechala děti napsat dopis se zhodnocením a teprve potom bych jim dala instrukci o zhodnocení domu, který se jim nejvíce líbí. Takto totiž došlo k tomu, že většina dětí v dopisu nehodnotila práci ve

skupinkách ani celou lekci, ale pouze výtvarné dovednosti, takže tyto dopisy pro mě neměly žádnou výpovědní reflexní hodnotu.

Celá lekce trvala 120 minut, i když jsem původně počítala max. s 90 minutami. Bylo to hlavně tím, že vždy relativně dlouho trvalo, než se děti ztišily a byly schopné poslouchat další instrukce. Mnoho času také zabraly prezentace, protože byl velký počet skupin.

Reflexe lekce

Velkou výhodou pro mě bylo to, že jsem děti už docela dobře znala, takže jsem měla širší možnosti ve výchovném působení na ně během lekce. Snažila jsem se být velmi důsledná při dodržování pravidel slušného chování v rámci skupiny i ve vztahu ke mně.

Z této lekce vyšly velmi krásné obrazy domů, které si potom vyžádala jejich třídní učitelka, aby jimi zkrášlila jejich třídu ve škole. Právě tento výtvarný výstup pro mě byl dobrou reflexí celé lekce – bylo zřejmé, že tato výtvarná činnost děti bavila nejvíce.

Tato lekce měla poměrně výrazný výtvarný prvek, ale i přesto tam byla dramatická výchova zastoupena v mnoha dalších činnostech. Děti vstupovaly do různých rolí, jednali v jimi navozených situacích, vymýšlely živé obrazy apod. Díky této lekci měli žáci možnost zabývat se prostředím na ulici i za zavřenými dveřmi.

Otázkou pro mě zůstává, do jaké míry byla pro hráče stěžejní přímá konkrétní podoba dveří z fotografií. Zda postavy a situace, které vymýšleli, vycházeli pouze z jejich volných představ, nebo zda byly silně podmíněny právě tou konkrétní fotografií.

Z hlediska:

- a. dramaticko-výchovných cílů** – žáci výborně pracovali při improvizaci na ulici (dokázali do improvizace vstoupit v takové roli, která doplnila dění na ulici a rozvíjeli si své neverbální komunikační schopnosti)

- spolupráce ve dvojicích se ukázala jako velmi ideální pro tuto skupinu dětí (ve větších skupinách mívají problémy se na něčem dohodnout, zatímco v těchto malých skupinách s tím neměli vůbec žádné problémy)
 - žáci si svou obrazotvornost, fantazii a tvořivost rozvíjeli při improvizaci a při výtvarné činnosti
- b. fotografie** - čtyřem dětem jsem musela pomoci s hledáním jejich dvojice, protože na obrázku dveří byla klika příliš nenápadná, takže si nebyly jisté, zda k sobě skutečně patří.
- žákům se poměrně dobře podařilo reagovat na fotografie dveří a to nejen výtvarně, ale také dramaticky (v živých obrazech vytvořili zajímavé postavy a zajímavé situace)
 - dokreslování domů k fotografii dveří děti bavilo asi nejvíce z celé lekce, což bylo jednak patrné z jejich zaujetí při samotné činnosti a také se o tom několik dětí zmínilo v závěrečném dopise. Nechala jsem jim na to asi 20 minut a vyšlo z toho 12 krásných barevných obrázků domů. Některým skupinám se i perfektně podařilo svůj dům dokreslit podle stylu dveří na své fotografii.

3.2.2 Lekce Stromy

Téma: Stromy a jejich život

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Fotografie stromů jsou zásadní složkou, kterou hráči využívají a na základě které vytvářejí společný výstup (příběh).

Vzdělávací oblast: Člověk a příroda, Člověk a jeho svět

Cíle vzdělávací:

- Žák provádí pozorování přírody.
- Žák poznává druhy známých dřevin.

- Využívá literatury jako informačních zdrojů.
- Žák chápe základní informace o živém organismu – rostlina.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák uvědoměle vnímá umění literární, hudební a výtvarné.
- Rozvíjí rytmické cítění a uplatňuje svou fantazii, kterou realizuje pomocí pohybového výrazu.
- Žáci zvládají pracovat v celém dramatickém prostoru.
- Rozvíjí svou fantazii a tvořivost.
- Osvojují si kooperaci.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák reaguje na fotografický snímek a hledá v něm informace.
- Žáci dokážou na základě vybrané fotografie vytvořit příběh života stromu.

Popis lekce

Rozehřátí - honička

Popis činnosti: Hráči jsou rozestavěni v prostoru a představují stromy (ruce napodobují pohyb větví ve větru – člení tak prostor). Jeden vybraný hráč honí a druhý utíká – zachrání se tak, že se schová do nějakého stromu a stane se jím – původní strom se ale v tu chvíli stává babou a honí původní babu.

Uvolnění a relaxace

Instrukce a slovní doprovod relaxace: „*Lehněte si na záda, ruce dejte volně podél těla dlaněmi vzhůru, zavřete oči...Postupně uvolněte celé tělo. Uvolněte si obličejové svaly, krk, ramena a celé paže, uvědomte si, jak se vám dýchání zvedá hrudník, uvolněte si celé dolní končetiny. Dýchejte pomalu a zhluboka, pravidelně.*“

Čtení textu Sen o duchu stromu (Joseph von Eichendorff): „*Na velké pláni přes obzor stojí tmavý strom. Škvírami mezi listím prosvítá světlo. Strom se jemně kymácí, světélka se mění v chvění. Strom stojí a svítí. Je to duch stromu. Nemá žádný tvar, žádnou mysl*

podobnou mé mysli. Když strom uschne, duch se přestěhuje. V lese je to snadné, může posílit světlo jiného stromu, ale v širém kraji duch pomalu chřadne a zhasíná. Je z toho nešťastný a neumí si pomoci. Není ani dobrý, ani zlý, ale je v něm něco mohutného. Komíhající se světlo.“

Instrukce: „*Nechte si v sobě pomalu doznít text, který jste slyšeli a představy o něm... Až budete mít pocit, že jste připraveni se opět vrátit do reality, začněte se pomalu protahovat a vstávat.“*

Skupiny

Pomůcky: fotografie stromů, atlas rostlin (např. TOMAN, Jan: Naší přírodou krok za krokem: Rostliny. Albatros, Praha 1994. 2. Přepřacované vydání. ISBN 80-00-00102-0), papíry a tužky

Instrukce: „*Před sebou máte několik fotografií různých stromů. Každý si je pořádně prohlédněte a pak vytvořte skupiny 3 – 5 členů a každá skupina si vezme jednu z fotografií.“*

Ukázky fotografií, které dostanou skupiny na výběr:

Popis činnosti: Hráči si zkusí vytvořit skupiny. Kdyby s tím byl velký problém, tak musí zasáhnout učitel a pomoci s rozdělováním do skupin. V těchto skupinách pak hráči pracují s vybranou fotografií stromu a plní úkoly.

Úkoly pro skupiny: - Zamyšlení se: Jaký je to asi strom? Kde stojí? Jak je starý?

- Vymýšlení příběhu života daného stromu + doplnění příběhu několika živými obrazy
- Příprava a nacvičování čtení příběhu doplněného živými obrazy (jeden vypravěč čte příběh a ostatní ze skupiny se podílejí na živých obrazech)

Popis činnosti: Hráči pracují na splnění úkolů. Příběh, který vymyslí, napíše na papír a nacvičí si k tomu doplňující živé obrazy. Potom skupiny svou práci prezentují – nejprve skupina ostatní seznámí se svým stromem (druh, stáří, místo, kde stojí) a potom čtou příběh a doplňují ho živými obrazy.

Dopis nebo báseň pro strom

Instrukce: „Na papír napište libovolnému stromu nějaké sdělení, poděkování, přání, radu apod. Už můžete opustit naše stromy z fotografií a vybrat si nějaký konkrétní strom, který dobře znáte.“

Popis činnosti: Hráči píší dopisy nebo básně pro nějaký konkrétní strom, pokud je někdo hotový dříve, může místo adresy k dopisu nakreslit strom, pro který je dopis určený. Pak je možné dopisy přečíst, ale jen ten, kdo chce (pro někoho to může být příliš intimní).

Pohybová improvizace

Pomůcky: CD přehrávač, CD Strom života - Zuzana Lapčíková, 2002 (skladby 1, 4, 6, 8, 12, 21, 24 nebo 30)

Instrukce: „Rozestavte se do prostoru a můžete si zavřít oči pro lepší soustředění. Začne hrát tichá hudba - a každý se z vás se „promění“ v nějaký strom. Já budu situaci doplňovat slovně, tak se pokuste podle toho reagovat.“

„Je úplně ticho, svítí slunce a prohřívá tvou kůru, kořeny máš zapuštěny hluboko v chladivé zemi... začíná pofukovat lehký vánek, kolem proletěl bělásek...na tvou větev usedl pták, rozhlíží se kolem a zase odlétá pryč...vítr pomalu zesiluje...silně fouká a začíná kapat...déšť padá na tvé listy či jehličí a sklouzává po kapkách dolů na zem nebo ti stéká v malých potůčcích po kůře...Voda se vsakuje do země a její chlad cítíš na kořenech...přestává pršet...znovu začíná svítit sluníčko...“

Instrukce: „Nyní bude znít jedna delší skladba a vy se pokuste na ní volně improvizovaně reagovat svým pohybem.“

Popis činnosti: Žáci pohybově improvizují na hudbu, slovní doprovod učitele i na závěrečnou skladbu Na osice (č. 30). Měla by panovat klidná, meditativní atmosféra, která by se měla projevit i v pohybových kreacích hráčů.

Závěrečná reflexe

Instrukce: „Vezměte si do ruky znovu svůj dopis, který jste psali a dopište do něj „PS:“, do kterého napište, ve které chvíli jste se cítili nejpříjemněji a nejlépe a naopak kdy nepříjemně či nejistě.“

Popis činnosti: Žáci napíšou do svých dopisů „PS“ a pak je odevzdají učiteli.

Charakteristika skupiny a okolnosti realizace

Okolnosti této lekce byly shodné s okolnostmi předešlé lekce. Realizovala jsem ji se stejnou skupinou dětí, ve stejné místnosti, jen o den později a to 15. 5. 2010.

Před začátkem lekce jsem opět poprosila stejného chlapce jako předešlého dne, aby lekci dokumentoval fotoaparátem.

Téma této lekce se dobře hodilo do tématu celé školy v přírodě a částečně splnilo jeden z očekávaných výstupů týkající se poznávání dřevin, takže tato lekce měla částečně i poznatkový charakter.

Zkušenosti z realizace

Lekce proběhla podle připraveného scénáře, jediná změna, která nastala, byla v rozdělení do skupin, která nemusela neproběhnout, protože žáci měli skupiny vytvořené pro celý pobyt školy v přírodě.

Honička byla složitá na vysvětlení – děti potřebovaly přesné a opakované vysvětlení pravidel, aby pochopily, systém honění a utíkání. Bylo zajímavé, jak se vždy dva honili mezi ostatními a různě se mezi nimi proplétali, podlézali „stromy“ apod. V závěrečných reflexích několik žáků tuto honičku označilo za nejlepší část celé lekce.

Relaxace byla pro mnoho dětí, hlavně chlapců, velmi problematická. Jeden z problémů byl ten, že byl nedostatek prostoru, takže trvalo docela dlouho, než se děti na zem do lehu složily tak, aby si vzájemně nepřekážely a aby mohly pohodlně ležet na zádech. Pro tak velký počet hráčů je nutný také velký prostor.

Rozdělení do skupin jsem nijak řešit nemusela, protože jsem zanechala skupiny, ve kterých žáci pracovali již od začátku pobytu na škole v přírodě. Nejdříve jsem všechny nechala prohlédnout si fotografie a pak jsem je vyzvala, aby si každá skupina vzala jednu z fotografií a našla si v prostoru volné místo. Pak teprve jsem zadala další instrukce. Děti pracovaly do svých skupinových deníků. K dispozici jsem jim dala knihu Přírodou krok za krokem – ROSTLINY, ve které si mohli svůj strom najít a poznat nebo si

ověřit jeho druh. Během příprav živých obrazů se mě několik dětí zeptalo, zda mohou být ty obrazy trochu oživené. To jsem jim dovolila, protože jsem neměla pocit, že by to této činnosti nějak uškodilo. Příběhy byly povedené a pěkné a členům skupin se dobře dařilo doplnit čtení obrazy. Jelikož měli dovoleno obrazy rozpohybovat, došlo nakonec k tomu, že u některých skupin nebylo znát rozlišení různých obrazů od sebe, ale obrazy působily jako jeden pohybový celek, který doplňoval čtený příběh. Nicméně jsem to vůbec nehodnotila nijak negativně, naopak to vypadalo velmi pěkně.

Některé děti, obzvláště dívky, se do pohybově-improvizační činnosti dokázaly skvěle ponořit a vžít se do atmosféry a navozené situace. Tyto děti, kterým se to podařilo, z toho měly příjemný pocit a zmínily se o tom i v závěrečných reflexích lekce.

Závěrečné hodnocení lekce děti psaly do svých dopisů stromů jako „PS“ a dokázaly se docela dobře vyjádřit a já sama jsem v nich potom našla cenné informace – např. že se několika dětem líbila honička a improvizovaný pohyb, nebo že někomu se hudba líbila a někomu připadala směšná.

Reflexe lekce

Tato lekce měla velmi silné poetické a estetické naladění. To se také promítlo na reakcích hráčů při pohybové improvizaci.

V této lekci byla silně zastoupena role fotografie, ale zase zde byl velmi potlačen dramaticko-výchovný proces. Je to spíše vyučovací jednotka s využitím technik dramatické výchovy, ale principů dramatické výchovy využívá pouze částečně, takže se nedá označit na lekci dramatické výchovy.

Vhodnější by bylo, kdyby děti místo s fotografiemi stromů pracovali s portréty nějakých lidí – mohly by vytvářet jejich vlastnosti, vztahy mezi nimi apod. O to jsem se pokusila v jiné lekci, jejíž popis nabízím níže.

Z hlediska:

- a. **dramaticko-výchovných cílů:** - Lekce byla pro většinu hráčů příjemným estetickým zážitkem, našlo se jen několik dětí, které se nedokázaly do

atmosféry vytvořené textem, hudbou, fotografií a pohybem vcítit a nechat se jí ovlivňovat.

- Téměř u všech hráčů došlo k vytvoření pohybového vyjádření, které bylo podmíněno hudbou.
- Žákům se výborně dařilo pracovat s celým prostorem, i když podmínky byly poměrně stísněné (k tomuto účelu by byla vhodnější větší místnost, kde by každý hráč měl pro sebe více místa a tak získal i větší možnost realizovat svou fantazii).
- Práce ve skupinách proběhla bez velkých problémů, pouze jedna skupina měla konflikt kvůli domluvě na sestavení příběhu, ale ten si nakonec vyřešili.

b. fotografie: - Žákům se podařilo získat ze snímku hodně informací (k určení druhu dřeviny byl některým skupinám nápomocný atlas rostlin) – co nedokázali „vyčíst“, to si vymysleli.

- Bylo třeba hráče trochu korigovat v určování věku stromů – jejich představy v tomto bodu byly často velmi přehnané a nereálné.

3.2.3 Lekce Lidé a jejich vztahy

Tuto lekci jsem sestavila jako paralelu k předešlé lekci Stromy, abych dosáhla využití fotografie na podobné úrovni, jen s výraznějším využitím dramaticko-výchovného působení.

Myslím, že to se mi dobře podařilo díky změně žánru fotografií – díky portrétním fotografiím mohou hráči hlouběji zkoumat postavy a jejich vztahy a vytvářet dramatický konflikt, což je pro dramaticko-výchovné působení velmi zásadní.

Téma: Vztahy mezi lidmi na portrétních fotografiích

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Fotografie portrétů jsou zde určující složkou, na základě které hráči vytvářejí postavy, vztahy mezi nimi a navozují nějaký konflikt či problém.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Výstupy z RVP:

- Žák vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi
- Žák vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná.
- Zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák uplatňuje své osobní zkušenosti a interpretuje je do skupinové práce.
- Žák dokáže přijmout určitou roli a přiměřeně v ní jednat.
- Jedná přirozeně v improvizaci s dramatickým konfliktem.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák reaguje na fotografický snímek a hledá v něm informace o postavě.
- Žáci dokážou z vybraných fotografií vytvořit postavy ve vzájemných vztazích.

Návrh scénáře lekce

Úvodní hra

Pomůcky: papírky s nějakými povoláními (např. zedník, zahradník, účetní, učitel, řidič, zeměměřič atd.)

Popis činnosti: Každý si na začátku vylosuje jeden papírek s povoláním, které nikomu nesmí ukázat. Tuto úlohu přijme a podle toho se postaví do prostoru do štronza tak, aby ostatní mohli uhodnout, co je za člověka. Jeden hráč zůstane bez povolání a ten začíná hru – začne postupně obcházet hráče a snaží se uhodnout jejich povolání. Uhodne-li, vymění si s ním místo a vymyslí si pro sebe nové povolání.

Výběr fotografie a její zkoumání

Pomůcky: portrétní fotografie (všech věkových kategorií); je možné i použít obrázky z časopisů a reklam, ale je vhodné je nalepit na čistý papír, aby bylo možné zezadu psát

Popis činnosti: Každý hráč si z nabídky fotografií vybere jednu a sám se zamýšlí nad postavou na ní – vymyslí jméno, vlastnosti, charakter, povolání, věk apod. a to vše si může napsat zezadu na fotografii nebo obrázek.

Vytvoření vztahů mezi postavami

Popis činnosti: Hráči si na základě svých postav z fotografií, se kterými se na tuto činnost ztotožní, vytvoří skupiny se 3-4 členy tak, aby mohli vytvořit vzájemné vztahy a pouta mezi postavami (např. rodinné, partnerské, rodičovské, příbuzenské, přátelské apod.). Všechny postavy se ostatním představí a společně vymyslí, v jakých vztazích spolu jsou.

Navození konfliktní situace

Popis činnosti: Skupina se pokusí vymyslet nějaký konflikt či problém, který by mohl v této skupince lidí nastat, nebo jim tento konflikt určí učitel. Může to být např. neshoda při vybírání letní dovolené v rodině, dcera přinesla poznámku ze školy; spor příbuzných o opatrování starých rodičů apod.

Příprava krátké hrané etudy

Popis činnosti: Skupinky mají vymyslet a připravit si krátkou etudu, v níž vystoupí všichni členové skupiny ve svých rolích podle fotografií a objeví se tam ten určitý konflikt – reakce postav na tuto situaci. Vyřešení konfliktu se v etudě ale neobjeví.

Prezentace etud a vyjádření názoru jednotlivých postav

Popis činnosti: Před vystoupením každé skupiny nejdřív vystoupí každá postava zvlášť a stručně se ostatním představí. Pak bude následovat prezentace připravené etudy a nakonec znovu vystoupí každá postava zvlášť a slovně popíše, jak se ona sama ke konfliktní situaci staví a jaké navrhuje řešení. Diváci se po vystoupení skupiny mohou také vyjádřit – např. souhlas či nesouhlas s nějakou postavou apod.

Závěrečná reflexe

Popis činnosti: Hráči sedí v kruhu a každý může vyjádřit své pocity s celé lekce, jak se cítil v roli své postavy (nebo zda by si teď pro tu samou práci vybral jinou postavu), jaké pocity měl při hraní etudy s nastalým konfliktem apod.

3.2.4 Lekce Tři kamarádi

Lekci jsem připravila na motivy pohádky ***Jeden měl kapsu plnou, druhý prázdnou a ten třetí neměl žádnou*** z knihy Renaty Bellingerové O zlaté mrkvi.

Téma: Přátelství, vztahy mezi kamarády, využívání druhého, pomoc ubližovanému

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: V této lekci fotografie určují postavy, které prostupují celý příběh.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, Člověk a společnost

Výstupy z RVP:

- Žák vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná.
- Pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák si osvojuje hru v roli a v dramatickém jednání.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.
- Žák se vyvíjí k sociálnímu porozumění a spolupráci.
- Dokáže spravedlivě ohodnotit sebe i druhé.
- Osvojuje si pozitivní hodnoty a postoje.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák reaguje na fotografický snímek a hledá v něm informace o postavě.
- Žáci se staví k fotografii jako k postavě (fotografie je pro ně danou postavou).

Popis lekce

Rozehrátí - honička

Instrukce: „*Budeme hrát honičku s jednou babou, kterou za chvíli určím. Ostatní se mohou před babou zachránit tím, že se spolu tři hráči chytí kolem ramen do kruhu. Mohou tak ale setrvat pouze maximálně pět sekund, pak se musí rozpojit a zachraňovat se v jiném složení. Koho baba chytne, ten si s ní vymění úlohu.*“

Popis činnosti: Všichni hráči se honí ve volném prostoru a učitel kontroluje, zda se při tvoření trojic děti střídají a zda se nedrží v záchraně příliš dlouho.

Motivace fotografií

Popis činnosti: Všichni sedí v kruhu a mají před sebou fotografii, kterou si mají důkladně prohlédnout. Pak povídají, co na ní vidí a snaží se zjistit co nejvíce informací (např. vlastnosti, povahu a vztahy postav).

Fotografie:

Posunutí děje

Úryvek pohádky: Čte učitel.

Byli tři kamarádi, jeden měl kapsu plnou, druhý měl kapsu prázdnou a ten třetí neměl žádnou. Byli veselí a měli se rádi, byli totiž dobří kamarádi, a tak se společně vydali na cestu do světa. Šlo se jim dobře, bylo jim veselo, i když nejveseleji tomu s kapsou plnou, samozřejmě s kapsou plnou peněz. Všude zastavoval a nakupoval. Jídlo, pití a různé věci. Nikomu sice nic nedal, ale to, co po něm zbylo, to, co mu odpadlo od pusy a vypadlo z rukou, ten druhý, co měl kapsu prázdnou, rychle sebral a kapsu si pěkně nacpal. A tak mu taky nebylo nejhůř. Špatně nebylo ani tomu třetímu, co neměl kapsu žádnou. Pravda je, že měl trochu hlad a taky trochu žízeň. Ale k jídlu sem tam někde něco našel a k pití se mu občas nabídl nějaký potok nebo studna. I trochu unavený byl, zesláblý, přece jenom nenašel jídla tolik, kolik by potřeboval. A voda – i když je nutná, potřebná a zdravá – nikoho nenakrmí, ani člověka, ani zvíře. A tak za těmi dvěma, kteří rázovali klidně a vyrovnaně vpřed, trochu zaostával, pokulhával, povlával a poletoval. Ale byl veselý. Vždyť je to hezké, když jsou spolu tři kamarádi, kteří se mají rádi, pěknou cestou rovnou do světa.

Konkrétní označení a pojmenování kamarádů

Popis činnosti: Hráči dostanou k dispozici k první fotografii ještě jednu podobnou, na které jsou postavy obráceny k sobě.

Fotografie:

Instrukce: „Zkuste se všichni jako skupina domluvit, kdo z kamarádů by mohl být který. Potom jim vymyslete jména a ke každému z nich vymyslete jednu větu, kterou by mohl říct. Věta by měla vycházet z toho, co už o těchto třech chlapcích víte. A jméno i větu napište na druhou stranu fotografie každého z nich.“

Fotografie:

Popis činnosti: Děti vymýšlí společně v jedné velké skupině. Jména, která vymyslí, pak učitel může vkládat přímo do čteného textu úryvků.

Zvukový improvizovaný doprovod čteného textu

Popis činnosti: Děti se rozdělí do dvou skupin a každá dostane text, ke kterému si musí připravit zvukový doprovod.

Instrukce: „*Musíte si mezi sebou ve skupině rozdělit role a máte chvíli čas na přípravu. Nezapomeňte, že hodně důležitý je text, který bude někdo z vás číst a že ho tedy musí být po celou dobu perfektně slyšet.*“

Texty pro skupiny:

Jedna skupina: *Slunce udělalo rychlé rozhodnutí a polechtalo Zemi, hnědou krásku, co se pod ním jen tak rozvalovala a pohazovala lány zlatého obilí jako světlými vlasy, trochu na patě. Země se zasmála, zvedla nohy nad hlavu, zamávala rukama, pohodila hlavou a zapištěla. Slunce ji lechtalo a lechtalo a lechtalo, až se svíjela a kroutila smíchy. A jak se smála, plácala se rukama do stehů, z očí jí jako slzy vytryskly slané řeky, z otevřené pusy se jí jako hřmění a strašidelná bouřka vyvalil hrozivý smích a jazyk v puse vyšlehl jako žhavý plamen. Vlasy, lány zlatého obilí, stromy a louky se hrozivě rozvlnily. Ale nejhorší, nejhorší byly horké a mrazivé větry, které ze samé radosti vyfukovala nosem.*

Druhá skupina: *Ti tři kamarádi se třásli a potáceli, padali a vstávali a zase padali na jejím rozvlněném břiše. Ha, ha, ha. Vítr s nimi smýkal a voda je máčela, až se jim nakonec cesta pod nohama úplně rozmáčela a změnila se v bláto. A jak se měnila v bláto, oni se propadali hlouběji a hlouběji do břicha Země. Ten, co měl kapsu plnou, se propadl nejhlouběji. Proč? No proč? Byl nejtěžší, protože peníze, ty bývají těžké. A ani ten, co měl kapsu prázdnou, na tom nebyl o moc lépe. Vítr mu do prázdné kapsy nafoukal kameny, bláto a písek. Jenom ten třetí, co neměl kapsu žádnou, byl lehký a v létání dobře vycvičený. Když zamával nohama a rukama, vznesl se do vzduchu jako pták. Vznesl se a letěl v povětří a nejednou viděl, že Slunce lechtá Zemi, hnědou krasavici se zlatými vlasy, na patě. A ona se směje a třese a vlní a kroutí a smíchy*

pláče a funí, zatímco jeho dva kamarádi se hlouběji a hlouběji propadají do jejího břicha. Ne, to ne, to se mu nelíbilo.

Popis činnosti: Těsně před samotnou prezentací zvukových improvizací a čtení učitel přečte další úryvek z pohádky:

Z nebe je uvidělo Slunce a řeklo si: „A ja jaj, bratříčci, vy jste pěkní kamarádi. Jeden má kapsu plnou, druhý má kapsu prázdnou, ale zato dobře naplněnou, a ten třetí, co nemá kapsu žádnou, za vámi jen tak letí a plachtí, sotva vám stačí, hladový, žíznivý a polomrtvý. Tak to tedy ne.“

Pak hned může navázat první skupina svým textem a zvukovou improvizací.

Improvizovaný rozhovor ve dvojicích

Popis činnosti: Hned po skončení prezentace druhé skupiny přečte učitel větu: *Vzlétl až ke Slunci a přísně se ho zeptal:*

Instrukce: *„Na co se asi mohl třetí kamarád Slunce zeptat? Vytvořte si dvojice a v nich si připravte a napište krátký dialog Slunce a kamaráda. Musíte ale dodržet jednu zásadní podmínku, kterou je, že poslední věta jejich rozhovoru musí být: „NECH MOJE KAMARÁDY NA POKOJI...!“*

Popis činnosti: Po ukončení příprav krátkých dialogů je všechny dvojice budou prezentovat ostatním.

Posunutí děje

Úryvek textu: Přečte učitel.

A rozzlobil se tak nahlas, že přiletěla Sluníčková babička a řekla Slunci: „Ale no tak, chlapci, co tady tak křičíte, vždycky se dá najít nějaké dobré...“ zvedla prst a přísně pokračovala: „nějaké opravdu dobré řešení...“ Pak natáhla ruku, utrhla ze stromu list a přišla ho třetímu jako kapsu na košili. „Tak a teď toho už nechte,“ přikázala a Země se přestala smát a ten třetí s přišitou kapsou letěl zpátky dolů. Tak našel své dva kamarády, umáčené a potlučené, jak se zvedají z bláta. Ááá, hned si všimli, že má novou kapsu.

Živé obrazy

Popis lekce: Učitel rozpočítá děti na první, druhý a třetí, tím pádem se každý stane jedním z kamarádů.

Instrukce: „*Ted' spolu udělejte takové skupiny, aby v každé byl zastoupen jeden z kamarádů. V těch skupinách budete mít za úkol vytvořit živé obrazy s krátkým oživením, jak asi reagovali dva kamarádi na novou kapsu třetího z nich.*“

Popis činnosti: Po skončení příprav všechny skupiny předvedou živý obraz a jeho oživení ostatním – tak se nám objeví několik možností, jak kamarádi mohli reagovat.

Přenesení se zpět do naší pohádky

Instrukce: „*Ted' jsme viděli několik možností, jak kamarádi mohli reagovat na novou kapsu. A teď se podíváme zpět do naší pohádky, jak to tam bylo:*

Představte si, že jeho kamarádi mu do nové kapsy hned nacpali všechny své věci a peníze, aby prý nešel tak nalehko a nepoletoval. A tak se jejich kamarád stal nosičem a pomalu se všude vlekl za svými dvěma kamarády a ti se mu ještě posmívali.“

Posměch dvou kamarádů třetímu

Popis činnosti: Děti se všechny posadí na jednu stranu místnosti a učitel před ně položí fotografie dvou zlých kamarádů a naproti nim položí fotografii třetího kamaráda.

Instrukce: „Nyní jste všichni v roli dvou kamarádů a můžete se posmívat třetímu.“

Učitel v roli

Popis činnosti: Učitel do posmívání vstoupí v roli Sluníčkovy babičky (s nějakým kostýmním znakem – např. žlutý šátek na hlavě apod.), která se na to celou dobu dívá a vykřikne: „*Vy holomci, vy zlokamarádi a lžibratříčkové, už toho mám dost!*“ Pak vystoupí z role se slovy: „*A Sluníčková babička foukla a kapsu vypárala.*“

Posunutí děje

Úryvek textu: Přečte učitel.

List ulétl, kameny vypadly na zem a všechny peníze vylétly z kapsy nahoru, až do nebe. Oba kamarádi se vrhli na toho třetího a tloukli ho a křičeli na něj: „Zloději, okradl jsi nás, okradl jsi nás o všechno. Šel jsi s námi jenom proto, abys nás mohl okrást. Nejsi žádný kamarád, jsi zloděj! Jsi zloděj a půjdeš s námi na policii.“ A už ho táhli, ztlučeního, plačícího, jeden za ruce, druhý za nohy, s kopce dolů, dolů do města – a na policii.

Popis činnosti: Učitel si vezme do rukou velkou hnědou látku nebo igelitovou folii a při dalším textu jí pohybem „oživne“ a čte úryvek dál:

„Takové věci se dějí na Zemi?“ zeptala se ta hnědá ležící kráska se světlými vlasy jako lány obilí sama sebe a sama si také odpověděla: „Ne, ne, ne a třikrát ne.“ Dupla nohou, pohodila hlavou a otevřela pusu...aby ty dva výtržníky spolkla.

Zbavení se zlých kamarádů

Instrukce: „*Děti, pojďme pomoci Zemi zbavit se těch dvou zlých kamarádů! Postavte se dokola kolem naší Země a každý ji chytněte pevně do ruky a zvedněte do vzduchu. Společně se pokusíme zbavit se těch dvou zlých kamarádů.*“

Popis činnosti: Učitel na látku hodí jeden lehký míček, který představuje jednoho zlého kamaráda a děti mají za úkol s látkou pohybovat tak, aby míček propadl dírou dolů (za ním učitel vhodí i jeho fotografii), pak učitel hodí na látku ještě druhý míček, který představuje druhého kamaráda, kterého čeká stejný osud. Potom děti látku položí na zem a přikryjí tak oba míčky i fotografie.

Uzavření pohádky

Popis činnosti: Učitel poděkuje dětem: „*Tak už je (ten náš kamarád) zachráněný, díky vám!*“ a dočte konec pohádky:

Země se rozesmála. (Třetí) zamával rukama a nohama, vznesl se do vzduchu a trochu ji polechtal na patě. A Sluníčková babička a Slunce se také smáli a (ten třetí) se také smál

a poletoval mezi nimi nahoru a dolů, doprava a doleva a letěl a letěl, až někam jako pták úplně odletěl.

Závěrečná reflexe

Popis činnosti: Všichni sedí v kruhu a postupně zhodnocují lekci – co se líbilo, nelíbilo apod.

Charakteristika skupiny a okolnosti realizace

Lekci jsem realizovala dne 14. 4. 2010 ve IV. C ročníku ZŠ Londýnské v rámci mé Souvislé pedagogické praxe II.

Na realizaci této lekce jsem měla 24 žáků. Ve třídě bylo několik dětí s individuálním plánem výuky buď na matematiku, nebo chování. Několik dětí mělo lehké dyslektické potíže.

Tři děti mají rodiče cizince (Slováci, Angličané a Rusové), ale všechny tři mluví dobře česky.

Realizace lekce probíhala v třídní učebně IV. C, pouze úvodní honička byla z prostorových důvodů na chodbě před učebnou. Místnost byla prostorná, ale téměř celý prostor zabíraly lavice, které byly uskupeny vždy po 2 – 3 u sebe, takže přirozeně tvořily skupiny. Uprostřed před tabulí byl volný prostor s menším kobercem, který byl vhodný na práci v kruhu. Nad zadní částí učebny bylo vystavěno patro, které bylo možné také využít při práci. Z prostorových důvodů bylo ale vhodné pro menší počet dětí, takže ideální pro skupinovou práci.

Zkušenosti z realizace

Rozehřívací honička probíhala na chodbě před učebnou, kde sice byl dostatek prostoru, ale zase bylo nutné zajistit co možná největší klid, abychom nerušili ostatní

ročníky, které se učí ve vedlejších učebnách. Proto jsem honičku vysvětlila předem ve třídě i vybrala babu a po příchodu na chodbu jsem rovnou odstartovala honění.

Práce s fotografiemi byla náročná, protože skupina dětí byla velká a všichni najednou fotografii neviděli, takže si jí museli posílat a to jednak zabralo čas a jednak zapříčiňovalo nekázeň mezi dětmi.

Pro celou skupinu bylo velmi těžké se na něčem shodnout, proto jsem na určování jmen a psaní věty na fotografie zvolila raději skupinovou práci. Rozdělila jsem všechny do třech skupin a každá skupina dostala fotografii jednoho z kamarádů. Předtím jsme se jen společně pomocí hlasování shodli na tom, kdo bude který z kamarádů.

Zvukový doprovod jsem zvolila jako úplnou improvizaci bez přípravy. Jen jsem vybrala dva dobré čtenáře, kterým jsem dala texty, a mohli si ho předem přečíst mezitím, co jsem ostatním dávala instrukce ke zvukovému doprovodu.

Dialog ve dvojicích žáci pojali většinou jako „scénky“, tedy etudy. Většina skupin použila i nějaký kostýmní znak (něco žlutého – tričko, šátek nebo papír pro Slunce). Dvojice si dialog předem dobře připravily a kromě jedné dvojice neměly potřebu mít ho napsaný a číst ho.

Živé obrazy, ve kterých měli ukázat reakce kamarádů, jsem musela z časových důvodů vypustit, takže jsem spojila čtení dvou úryvků do jednoho.

Posměch dvou kamarádů třetímu se velmi vydařil a děti hodně bavil. Fotografie třetího kamaráda jsem na tuto činnost připevnila na tabuli před skupinu, takže byla velmi dobře viditelná.

Největší úspěch z celé lekce měla závěrečná práce s igelitovou folií. Děti jsem rozdělila na dvě skupiny a každá dostala jednu velkou folii. První skupina byla před tabulí a druhá se přesunula nahoru na patro. Folie děti velmi fascinovala, takže jsem jim nechala prostor, ať si s ní trochu „pohrají“ a ať si vyzkouší si po ní posílat míček. Potom jsem děti nechala folii zklidnit, udělala jsem do každé folie díru a nechala jsem je, aby beze slov splnily úkol – zbavily se zlých kamarádů tím, že míček propadne dírou na zem. Vlastní rozhodnutí, že činnost bude probíhat beze slov a bez zvuků, jsem velmi ocenila. Jednak ve třídě nepanoval velký hluk a zmatek a jednak to pro děti bylo

náročnější, protože se nemohly vzájemně dohadovat a radit si, takže činnost se tímto stala velmi hodnotnou pro skupinové vnímání.

Lekce trvala 110 minut, což bylo více, než jsem plánovala, ale bylo to způsobeno hlavně velikostí skupiny a také tím, že bylo třeba skupinu důsledně zklidňovat, aby další činnosti měly plnou pozornost dětí.

Reflexe lekce

Tato lekce dramatické výchovy je založena na práci s literární předlohou, která provází celý příběh. Lekce fungovala velmi dobře, jen jsem se trochu potýkala s nedostatkem času, proto jsem jednu činnosti musel úplně vypustit.

Výběr hry s igelitovou folií se v lekci stal kontraproduktivní metodou. Děti totiž tímto materiálem byly tak fascinované, že práce s ním úplně zastínila hlavní cíl této činnosti, kterým bylo zbavení se dvou zlých kamarádů. Pro děti se tato činnost stala pouhou hrou a zážitek z příběhu pro ně byl v tu chvíli nepodstatný. Proto by možná lépe fungovala obyčejná látka, která má trochu omezené schopnosti, co se pohybu a manipulace s ní týče.

Z hlediska:

- a. **dramaticko-výchovných cílů:** - Žáci si prožili různé role a jednali v nich.
 - U hráčů se objevil velmi silný smysl pro sociální citění a smysl pro spravedlnost. Velmi razantně odsoudili dva zlé kamarády a naopak se vcítili do třetího kamaráda a měli chuť mu pomoci a ukázat mu pravdu o špatném chování jeho kamarádů.
- b. **fotografie:** - Myslím, že k této lekci by se lépe hodily jiné fotografie, než jsem využila já při realizaci. Použila jsem fotografie tří chlapců, kteří jsou moji známí, a fotila jsem je v přírodě na podzim 2007, takže jsou teple oblečení. Vhodnější fotografie by asi byly z letních měsíců, kdy postavu chlapců tolik nezkrusuje jejich teplé oblečení. Ale i přes tuto nevýhodu byly dětem tyto fotografie blízké

už jen tím, že na nich byli skuteční obyčejní chlapci podobní jim samotným. Myslím, že tímto faktem je fotografie přitahovaly a zajímaly.

- Děti na fotografie reagovali velmi dobře a výborně se jim dařilo odkrývat informace o postavách z fotografií.
- Žákům se podařilo navodit si představu o personifikaci fotografického portrétu a to hlavně v činnosti, kdy se jako zlí chlapci posmívali třetímu, který byl před nimi na fotografii.

3.2.5 Lekce Praha

Lekce je zaměřena na regionální poznatky a má prvky strukturovaného dramatu.

Téma: Praha a její výhody a nevýhody

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Fotografie zde má pouze vedlejší roli – stává se pohlednicí, takže je prostředníkem mezi dvěma hlavními postavami. Je nositelem reálné vizuální představy o konkrétním místě.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, Člověk a společnost

Výstupy z RVP:

- Žák vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického
- Žák vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná.
- Začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR.
- Určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu.
- Zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák si osvojuje hru v roli a v dramatickém jednání.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.
- Žák dosahuje vysoké úrovně empatie, schopnosti vcítění hrou v roli.
- Žák se vyvíjí k sociálnímu porozumění a spolupráci.
- Učí se naslouchat druhým.
- Vyjadřuje vlastní myšlenky a názory.
- Žák provede zásadní rozhodnutí na základě získaných zkušeností.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák díky fotografii získá skutečnou představu o určitém místě.
- Žáci využijí fotografii pro zrealizování skupinového rozhodnutí.

Popis lekce**Rozehrátí – štafeta**

Popis činnosti: Hráči sedí v kruhu a učitel zadá nadřazené slovo (např. květiny, zvířata, město). Hráči pak po kruhu říkají slova podřadná. Když se proběhnou 3-4 témata, tak pokračuje štafeta pantomimická na témata: Co dělám ráno a Praha. Hráči vždy po kruhu pantomimicky předvádí, co si vybaví k těmto tématům.

Pohlednice

Pomůcky: Dvě pohlednice s textem a adresou.

Popis činnosti: Děti učitel rozdělí na polovinu – každá polovina dostane jeden pohled.

Instrukce: „Ve skupině si pohled přečtete a zamyslete se nad jeho sdělením, nad adresátem i adresovaným.“

Podělení se o informace

Popis činnosti: Každá skupina řekne té druhé, co se dozvěděla z pohledu a co odvodili a odpoví na případné otázky druhé skupiny. V závěru by mělo být zdůrazněn základní problém, který z obou dopisů vyplývá (v jakém městě dívky společně stráví prázdniny).

Hledání a sjednocení informací

Instrukce: „Dověděli jsme se, z jakých měst jsou obě dívky. Na internetu, v mapách, encyklopediích apod., které máte v této místnosti k dispozici, si najděte nějaké základní informace o těchto dvou městech a pokuste se je nějak porovnat. Zaměřte se na jejich polohu, velikost apod.“

Popis činnosti: Žáci využijí různé zdroje pro hledání informací, které pak dají všichni dohromady a krátce si je v kruhu sdělí a okomentují rozdíly mezi Prahou a Prachaticemi.

Krátká etuda - improvizace

Pomůcky: Kostýmní znaky pro obě dívky – např. pro jednu barevný šátek a pro druhou klobouček či čepičku

Popis činnosti: Učitel děti rozdělí na 4 skupiny. Každá si připraví krátkou improvizaci na jedno z témat.

Témata pro skupiny: Mohou být napsány na tabuli a učitel předem určí, která skupina bude mít které téma improvizace.

- U Elišky doma, když jí přišel pohled od kamarádky Týnky
- U Týnky doma, když jí přišel pohled od kamarádky Elišky
- U Elišky ve třídě druhý den
- U Týnky ve třídě druhý den

Popis činnosti: Po přípravě každá skupina předvede svou etudu ostatním, při kterém kvůli lepší orientaci v dívkách představitel Elišky a Týnky použije kostýmní znak pro svou postavu. Vhodné je, aby za sebou prezentovaly vždy skupiny, které mají stejnou postavu, aby diváci nebyli příliš zmatení.

Naznačení problému

Instrukce: „*Jak jsme se z pohledu, který poslala Eliška Týnce, dozvěděli, tak děvčata mají před sebou rozhodnutí: Kam na prázdniny? My se teď trochu pokusíme děvčatům pomoci.*“

Živé obrazy

Popis činnosti: Děti se rozdělí do skupin po třech a dále pracují podle instrukcí učitele.

Instrukce: „Každá trojice vymyslí alespoň tři výhody a tři nevýhody Prahy oproti maloměstu. Ty si napíšete na papír. Jednu výhodu a jednu nevýhodu si pak vyberte a připravte si ji jako živý obraz, který pak zrealizujete před ostatními, a ti budou hádat, co to je.“

Rozhodování Týnky

Pomůcky: malý papírek a tužku pro každého hráče

Instrukce: „Každý za sebe si promyslete, jak byste Týnce poradili – kde by děvčata měla strávit prázdniny. V rozhodování vám třeba mohou pomoci výhody či nevýhody těchto dvou měst, kterými jsme se před chvílí zabývali. Na malý papírek, který každému z vás dám, pak napište buď slovo PRAHA, nebo PRACHATICE podle toho, jak by se podle vás měla Týnka rozhodnout.“

Prozrazení východiska

Popis činnosti: Děti se posadí do kruhu. Učitel mezitím rychle spočítá lístky a tak zjistí, která varianta vyhrála. To potom dětem prozradí a tak se rozhodne, kde dívky stráví prázdniny.

Společné psaní pohledu Elišce do Prachatic

Pomůcky: Prázdná pohlednice s libovolným námětem

Popis činnosti: Učitel určí jednoho žáka, který bude psát pohled za Týnku a ostatní musí vymyslet co nejvýstižnější a nejstručnější text pohledu, ve kterém se projeví výsledek rozhodování.

Závěrečná reflexe

Popis činnosti: Děti se po kruhu vyjadřují k lekci.

Charakteristika skupiny a okolnosti realizace

Tuto lekci jsem realizovala dne 6. 11. 2008 ve IV. B třídě na ZŠ Londýnské v rámci průběžné praxe dramatické výchovy. Zúčastnilo se jí 24 dětí.

Realizovala jsem lekci v učebně IV. B třídy. Lavice byly rozmístěny po celém prostoru učebny, jen před tabulí bylo místo, na kterém bylo možné se skupinou pracovat. Také byl dostatečný prostor pro práci na patře, které bylo nad zadní částí učebny.

Děti jsou na dramatickou výchovu zvyklé a dobře reagují na podněty a instrukce od učitelky, takže práce s nimi byla velmi dobrá.

Lekci jsem sestavovala na jeden z očekávaných výstupů čtrnáctidenního plánu výuky ročníku (Vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického.).

Zkušenosti z realizace

Ze začátku lekce byly děti nadšené a plné energie a pozornosti, která ale postupně polevovala. I přesto však šly děti s příběhem až do konce.

Úvodní rozehrávací hra štafeta děti velmi bavila a také je nenásilně zavedla do tématu Praha.

Hledání informací o částech Prahy a o Prachaticích jsem nakonec vypustila, protože jsem se obávala, že by to narušilo ten příjemný spád hodiny, který se vytvořil. Pouze jsme si společně ukázali na velké mapě, kde Prachatice leží a jak jsou v porovnání s Prahou malé. To jsem nakonec velmi ocenila, protože se mi takto podařilo udržet chod a spád lekce.

Při zásadním rozhodování, což bylo vrcholem celé lekce, vyšlo místo pro strávení prázdnin Praha. U většiny dětí zvítězily výhody Prahy nad jejími nevýhodami, takže je patrné, že děti mají své město rády.

Při závěrečném psaní dopisu bylo velmi těžké děti přimět k aktivitě. Většina z nich už nejevila zájem o další dění a dopis vymýšlet nechtěly, nebo vymýšlely nesmysly. Proto jsem verzi dopisu musela korigovat - dávat návrhy, co by v něm mělo být, nebo jak jejich nápad zestručnit či převést do srozumitelné věty.

Reflexe lekce

Děti se dokázaly ponořit do příběhu a rozhodování v závěrečné části hodiny vzaly velmi vážně. Podařilo se mi výborně vypustit činnost hledání informací o městech, aniž by nastalo nějaké přerušení běhu lekce. Vypuštění této části nijak nenarušilo soudržnost lekce.

Lekce byla v jednom celku, bez přestávky a trvala dvě vyučovací hodiny. Jelikož pozornost a soustředění žáků během lekce velmi klesalo, bylo by asi vhodné proložit lekci nějakou kratší přestávkou, protože všechny činnosti vyžadují velkou pozornost a soustředění.

Z hlediska:

- a. **dramaticko-výchovných cílů:** - Žákům se povedlo se dobře vcítit do rolí děvčat a jejich blízkých, takže prezentace krátkých etud byly velmi povedené.
 - Žáci mezi sebou bezproblémově spolupracovali a dokázali se vzájemně dobře vnímat, pozorovat a poslouchat.
 - Vrcholem celé lekce se skutečně stalo místo, kdy se každý za sebe rozhodoval, jakou variantu zvolit – tato činnosti měla velký dramatický náboj.
- b. **fotografie:** - Fotografie v lekci sehrála svou úlohu dobře – žáci dobře poznali Prahu a správně odhadli, že druhá pohlednice je přímo Prachatic – nikdo z dětí toto město neznal, takže si o něm udělali aspoň minimální představu.
 - Pro pohlednici v závěrečné části, jsem použila neutrální fotografii s motivem veverka na stromě. To je sice fotografie pro děti zajímavá a přitažlivá svou „roztomilostí“, ale pro samotnou lekci neměla vůbec žádný význam. Proto

by možná bylo zajímavé, kdyby učitel měl připraveny dvě fotografie, které by byly tematicky shodné s prvními dvěma – fotografie s motivem Prahy a Prachatic. Před závěrečným psaním pohledu by si děti vzaly tu pohlednici, na které je město, ke kterému se přiklonila většina.

3.2.6 Lekce Fotografování smyslových vjemů přírody

Tato lekce je spíše než lekcí dramatické výchovy hodinou výtvarné výchovy, která má velmi zkušenostní charakter a má pouze několik prvků dramatické výchovy. Hráči zde prozkoumávají přírodu všemi svými smysly a na základě toho pak realizují vlastní focení. Lekce je silně prakticky zaměřena.

Tuto lekci sem ale zařazuji z toho důvodu, že zde dochází k přímému kontaktu žáků s vytvářením fotografie. Níže pak uvádím lekci, která má dramaticko-výchovný charakter a která je paralelou k této lekci.

Téma: Vnímání přírody všemi smysly a fotografování těchto vjemů

Časový rozsah: 45 minut (1 vyučovací hodina)

Role fotografie: Fotografie zde představuje hlavní cíl celé lekce, která směřuje k praktickému zhotovení snímku žákem.

Počet a věk dětí: max. 8 dětí ve věku 11 – 13 let

Organizace: realizovat lekci je potřeba za příznivého (ideálně slunečného) počasí a venku v přírodě – na okraji louky, lesa, v parku apod.

Pomůcky: fotoaparát pro každého, počítač s potřebnou mechanikou a kabely pro možnost stažení fotografií z fotoaparátů, šátky na zavázání očí pro všechny, papíry a tužky

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, event. Člověk a práce

Výstupy z RVP:

- Žák provádí pozorování přírody.
- Vyjadřuje rozdíly při vnímání událostí různými smysly a pro jejich výtvarné vyjádření volí vhodné prostředky.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák vnímá přírodu všemi svými smysly.
- Žák má umožněno sebevyjádření prostřednictvím vytvoření uměleckého díla – fotografie.
- Žák se vcítí do role (fotografa) a v ní plní zadání praktické práce.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žáci si osvojí roli fotografa a snaží se co nejdůsledněji splnit témata k fotografování jednotlivých snímků.

Popis lekce

Rozehřátí

Popis činnosti: Hráči plní úkoly, které jim zadává učitel:

Úkoly: Utrhni a přines jednu pampelišku.

Udělej na trávě kotoul popředu.

Oběhni 5x strom. apod.

Uvolnění a soustředění

Instrukce: „*Lehněte si na záda do trávy a poslouchejte zvuky přírody, vnímejte barvy, vůni a registrovat jakýkoliv pohyb.*“

Popis činnosti: Žáci leží v trávě a snaží se co nejkomplexněji vnímat přírodu, dokud učitel činnost neukončí.

Smyslové vnímání přírody

Hmat, sluch a čich

Instrukce: „Každý si zavažte oči šátkem a pokuste se poslepu prozkoumávat své okolí hmatem, sluchem a čichem.“

Popis činnosti: Mezitím, co žáci poslepu prozkoumávají okolí, učitel dbá na jejich bezpečnost a v případě nutnosti je hlasem či kontaktem koriguje.

Chuť

Instrukce: „Každý dostane část nějaké bylinky, ochutná a ostatním pak popíše chuť a pocit, který z toho má.“

Popis činnosti: Učitel předem utrhne nějaké čisté a nezávadné bylinky (např. list šťovíku, pampelišky, květ hluchavky, sedmikrásky apod.), které nechá hráče ochutnat.

Zrak

Instrukce: „Každý na svůj papír napíše, co všechno vidí kolem sebe. Bude to ale časově omezeno 3 minutami.“

Popis činnosti: Učitel stopuje 3 minuty. Po uplynutí doby všichni žáci přečtou své zápisky.

Fotografování + učitel v roli

Popis činnosti: Učitel nejprve vymezí hranice, kde se smí žáci pohybovat, popř. je upozorní na možné nebezpečí či dodržování bezpečnostních pravidel.

Instrukce: „Dobrý den, milí fotografové, já jsem předsedkyně svazu fotografů-amatérů v tomto kraji, Judita Dolanská, a jsem velmi ráda, že jste se rozhodli zúčastnit se naší každoroční fotografické soutěže. Tímto vás zde srdečně vítám a doufám, že se vám bude dobře pracovat a že zde budete mít dostatek podnětů na realizaci svých představ. Na práci máte maximálně 25 – 30 minut – po uplynutí této doby se sejdeme všichni opět na tomto místě. Letos je vaším úkolem splnit 5 témat, které znázorňují vnímání přírody vždy jedním ze smyslů. Takže tyto témata jsou: hmat, sluch, čich, chuť a zrak. Jako každý rok je i nyní poslední šesté téma volné, jen k fotografii na toto téma musíte vymyslet zajímavý název. Takže po uplynutí dohodnuté doby budete mít ve svých fotoaparátech snímky na těchto 6 témat. Při následném přesouvání fotografií do

počítače ke zhodnocení bude nutné, abyste vybrali ke každému tématu ze svých snímků vždy jeden, který bude zařazen do naší soutěže. To je z mé strany vše, a pokud vy nemáte žádné dotazy, tak se můžete přesunout do terénu a začít fotografovat.“

Popis činnosti: Během praktické práce žáků na fotografování zadaných témat učitel dbá na bezpečnost žáků a má je neustále všechny pod kontrolou.

Instrukce: Učitel v roli – „*Děkuji vám za účast v naší soutěži. Prosím vás nyní o odložení svých fotoaparátů a sesednutí si do kruhu. Já se s vámi v tuto chvíli loučím a těším se, že se ještě setkáme při vyhlášení výsledků soutěže a ohodnocení vítězů jednotlivých kategorií. Na shledanou.“*

Závěrečná reflexe

Popis činnosti: Hráči sedí v kruhu na trávě a vzájemně si sdělují zkušenosti z fotografování - zda nastal nějaký problém; které téma bylo nejjednodušší a které nejtěžší apod. Nakonec učitelé ještě reflektují celou lekci - Co tě bavilo nejvíce? Kdy se ti lekce zdála nejslabší?

Stahování fotografií z fotoaparátů dětí do jednoho počítače

Popis činnosti: Tato činnost už neprobíhá v přírodě, ale v učitelově zázemí u počítače a za přítomnosti autora, který provede výběr vždy jedné fotografie k jednomu tématu a ke každé své fotografii doplní název.

Poznámka: Je nutné stažené fotografie vždy okamžitě pojmenovat jménem dítěte a názvem fotografie, aby nedošlo k nějakým neshodám či promíchání fotografií.

Další využití fotografií z lekce

Je možné z těchto fotografií následně udělat výstavu buď ve třídě, nebo někde v budově školy nebo je možné vyhlásit ve třídě či celé škole soutěž, kdy ostatní ohodnotí tyto fotografie a může být potom vyhlášena a ohodnocena vítězná fotografie.

Charakteristika skupiny a okolnosti realizace

Tuto lekci jsem realizovala na škole v přírodě v Jizerských horách s IV. ročníky ZŠ Londýnská 16. května 2010. Počasí nebylo tak ideální, jak jsem si představovala. Celou noc předtím pršelo, takže tráva byla trochu mokrá, foukal vítr, bylo polojasno, jen občas na chvíli zasvítilo slunce a bylo 6°C. Proto podmínky pro fotografování nebyly úplně ideální, ale byly vhodné.

Ze všech tří tříd jsem vybrala pouze děti, který měly skutečně vážný zájem o fotografování a o kterých jsem (já nebo jejich paní učitelky) věděla, že rády fotí. Byli to 4 chlapci a 4 dívky.

Byla to smíšená skupina - co se týče pohlaví i ročníků a toto smíšení se mi zdálo ideální pro takovýto typ práce. Nicméně stejně došlo k tomu, že nejprve se děti rozdělily do dvou skupin – na chlapce a na dívky apak při samostatné práci měly tendence být v blízkosti kamaráda či kamarádky ze své třídy.

Kvůli nepříliš hezkému počasí a poměrně nízké teplotě venku jsem musela ze své původní přípravy na tuto lekci dost ustoupit a upravit jí tak, abychom venku nebyli příliš dlouho a děti nenastydly. Proto jsem z ní rovnou vypustila cvičení na uvolnění a soustředění, při kterém by děti měly ležet na zemi (tráva byla mokrá a studená, takže by se na ní nedalo ani sedět, natož ležet).

Těsně před tím, než jsem si šla vyzvednout děti, jsem si venku na louce natrhala listy z mladých pampelišek a šťovíku a chuťové vnímání pro děti.

Lekci jsme realizovali na kopci na kraji louky, kde to bylo kousek do lesa. Na dvou lavičkách jsme si udělali hlavní stanoviště.

Zkušenosti z realizace

Na rozehrání jsem vymyslela tři úkoly: Přines jetel (trojlístek). Najdi si nějaký strom a ten třikrát oběhni. Postav se na nějaký kámen. S žádným úkolem děti neměly problém, jen někdo běžel plnit úkol dál a někdo blízko, takže to každému trvalo jinak dlouho, ale to lekci nijak zásadně nenarušovalo.

Při chuťovém vnímání všechny děti svůj list poznaly už podle zraku dřív, než vůbec ochutnaly. Svůj pocit z chuti nám pak ale docela dobře všechny popsaly.

Další smysly jsem spojila do jedné jediné činnosti. Děti měly za úkol si pohledem vybrat nějaké místo v nedalekém okolí, dojít na něj, zavázat si tam oči a prozkoumat ho hmatem, sluchem a čichem.

Samotné fotografování děti velmi bavilo. Moje instrukce pochopili všichni velmi rychle a bez dalších otázek, hlavně díky tomu, že témata fotografií byly v podstatě shodné se smysly, se kterými předtím pracovali. Dětem focení všech šesti témat trvalo přibližně 15 minut. Problém s jedním nefungujícím fotoaparátem jsem vyřešila tak, že dva chlapci se vystřídali o jeden fotoaparát. I přesto na svou práci nepotřebovali více času než ostatní. I během práce na tématech měly některé děti tendenci mi nadšeně svěřovat, co ke kterému tématu vyfotily. To jsem jim ale vždy citlivě utnula a přesvědčila jsem je, ať si to nechají až na později, až mi budou své fotografie popisovat a odůvodňovat po stažení do počítače.

Při závěrečné reflexi se děti shodly, že nejtěžší pro ně bylo téma SLUCH a ČICH. Nejlehčí zase HMAT a ZRAK.

Děti byly na focení tak naladěné, že fotily i celou zpáteční cestu a i tyto fotografie ještě chtěly zařadit do svých témat.

Reflexe lekce

Celá lekce trvala přesně stanovenou dobu (45 minut). Tento čas byl ale hodně podmíněn povětrnostními podmínkami – bylo relativně dost chladno a foukal vítr, takže děti neměly potřebu dlouho pracovat na samotném fotografování (což by v příznivějších povětrnostních podmínkách bylo asi jiné). Také hodně záviselo na místě, na kterém jsme fotografování realizovali. Má původní představa místa byla taková, že terén bude členitější a „fotografové“ budou mít více možností.

Mě samotnou tato lekce velmi bavila, už jen kvůli tomu, že sama ráda fotografuji. Díky této lekci jsem své nadšení pro fotografie a fotografování mohla předat dětem a mohla jsem podpořit ty děti, které toto nadšení také sdílí.

Z hlediska:

- a. dramaticko-výchovných cílů:** - Žáci skutečně prozkoumali různé části přírody všemi svými smysly a tak získali zkušenost, kterou mohli uplatnit v další činnosti.
 - Při praktické činnosti (fotografování) měl každý jednatel možnost uplatnit svou vlastní fantazii, tvořivost a smysl pro estetickou krásu. To se některým dětem povedlo velmi dobře a některé byly trochu indisponované kvůli nedokonalosti jejich fotografické techniky.
- b. fotografie:-** Žáci si vyzkoušeli na vlastní kůži povolání fotografa, který má zadaná určitá kritéria či požadavky na fotografii, které musí splnit.

3.2.7 Lekce Fotografování mizanscény a určité akce

Tuto lekci jsem sestavila jako paralelu k předchozí lekci Fotografování smyslových vjemů přírody, abych dosáhla shodné praktické práce s fotografií, ale s výraznějším využitím dramaticko-výchovného působení.

Toho jsem dosáhla pomocí změny prostředí samotné realizace fotografování – přesun z přírody do civilizace, města a také změnou témat k fotografování.

Na druhou stranu se ale oproti předchozí lekci tato stává náročnější na technické vybavení.

Téma: Fotografování mizanscény – řada fotografií s určitou akcí

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Fotografie se v této lekci stane hlavním produktem, ke kterému bude celá lekce spět a bude závěrečným výstupem.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět, event. Člověk a společnost

Výstupy z RVP:

- Žák vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi.
- Zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák uplatňuje své osobní zkušenosti a interpretuje je do skupinové práce.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žáci dovedou fotograficky zachytit určitou mizanscénu, kterou si vymyslí a ve skupině zrealizují.

Návrh scénáře lekce

Úvodní hra

Popis činnosti: Je to simultánní hra, takže všichni hráči hrají společně a každý za sebe. Učitel říká slova a hráči na ně reagují podle svým momentálních nápadů.

Slova: radost, unavení, rozzuřenost, matka, stařec, čas, židle, šaty...

Vytvoření skupin

Popis činnosti: Žáci si vytvoří skupiny 4 – 5 členů, z nichž aspoň jeden musí mít minimální zkušenosti se zacházením s fotoaparátem. V každé skupině bude jeden fotoaparát.

Zadání témat pro fotografování

Pomůcky: lístečky s tématy, které jsou nositeli určitého napětí či konfliktu – např. zakopnutí, zmrzlina, žebrák, obdarování, shledání po několika letech, ...

Popis činnosti: Zástupce z každé skupiny si u učitele vylosuje jeden lísteček, na kterém bude mít napsané téma pro focení a nesmí ho prozrazovat jiným skupinám.

Fotografování

Instrukce: „Každá skupina už zná téma, na které bude fotografovat. Vaším úkolem je nafotit sérii několika snímků, na kterých se stane nějaká akce či konflikt podle vašeho tématu. Pokuste se fotografie zinscenovat tak, aby byl patrný nějaký ucelený útvar série - začátek, vrchol a závěr. K inscenaci použijte členy své skupiny a můžete být kdekoliv v prostoru.“

Popis činnosti: Učitel musí zadat hranice, kde je možné se pohybovat a musí zajistit bezpečnost hráčů. Během celé akce musí mít o jednotlivých skupinách přehled kvůli jejich bezpečnosti.

Prezentace nafocených sérií snímků

Popis činnosti: Po uplynutí dohodnuté doby na realizaci fotografování se skupiny sejdou v jedné místnosti, kde bude probíhat prezentace fotografií (ideálně přes projektor nebo interaktivní tabuli). Po prezentaci série fotografií každé skupiny ostatní odhadují, co se na fotografiích událo a jaké téma znázorňují. Při ukládání fotografií se soubor vždy pojmenuje tématem, který plnily.

Závěrečná reflexe

Popis činnosti: Reflexe může proběhnout v kruhu, kdy se hráči jednotlivě vyjadřují, jak se jim pracovalo, co pro ně bylo náročné, co se jim nejvíce líbilo apod.

Varianta realizace fotografování

Bylo by i možné, aby děti fotografovaly přímo v terénu – na ulici. Místo toho, aby samy vymýšlely a inscenovaly fotografie, mohly by na základě pozorování lidí fotografovat různé skupiny lidí na veřejnosti. Bylo by zajímavé zjistit, kolika skupinám či jednotlivcům se podaří zachytit nějakou zajímavou mizanscénou, akci, konflikt apod.

3.3 Další návrhy lekcí

Zde popisují ještě dvě další lekce, ve kterých je využita fotografie a které by bylo možno realizovat s věkovou skupinou, na kterou jsem se zaměřovala, tzn. 4. ročník ZŠ. Já sama jsem ale neměla možnost je realizovat, takže je nabízím pouze jako popis a scénář lekce a jako další doplnění škály, jak lze pracovat s prvky dramatické výchovy a zároveň s fotografií.

3.3.1 Lekce Příběhy z fotografií

Téma: Vymýšlení příběhů na základě vybraných fotografií a obrázků

Časový rozsah: 90 minut (2 vyučovací hodiny)

Role fotografie: Fotografie se stanou hlavním podnětem pro tvoření určitého příběhu, budou nositeli postav a možných situací. Fotografie mohou být využity jako ilustrace k vymyšlenému příběhu. V závěru lekce slouží fotografie jako prostředek o ohodnocení práce skupin.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Výstupy z RVP:

- Žák vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi.
- Zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák uplatňuje své osobní zkušenosti a interpretuje je do skupinové práce.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žáci dokážou z vybraných fotografií a obrázků vytvořit nosný příběh.
- Z vybraných fotografií vytvořit ilustrace k vymyšlenému příběhu.

Návrh scénáře lekce

Úvodní hra - honička „Upovídaná“

Popis činnosti: Určená baba chodí mezi dětmi, které se mohou zachránit tím, že neustále cokoliv povídají, když přestanou, baba je může chytit a vyměnit si s nimi pozici.

Myšlenková mapa

Pomůcky: velký balicí papír a tužky

Popis činnosti: Na velký balicí papír děti píší myšlenkovou mapu na téma PŘÍBĚH – nakonec zakroužkují ty nejdůležitější body, na kterých se skupina shodne.

Výběr fotografií nebo obrázků

Pomůcky: různé fotografie a obrázky – portréty, krajiny, místa, předměty (mohou být i např. z časopisů, novin, reklam apod.) – minimálně 100 ks

Popis činnosti: Každý hráč si z velkého množství fotografií a obrázků vybere jeden, který ho něčím zaujme a potom v kruhu odůvodní svůj výběr.

Sestavení skupin

Popis činnosti: Hráči se pokusí vytvořit si skupiny cca po 3 – 5 na základě svých obrázků. Zkusí najít nějakou linii, která obrázky a fotografie spojí.

Živé obrazy

Popis činnosti: Ke každé fotografii si skupina připraví jeden živý obraz s krátkým oživením. A ty pak prezentují před ostatními.

Vymyšlení příběhu

Popis činnosti: Skupiny vymyslí a napíší příběh, který bude inspirován a doplněn jejich obrázky (mají možnost si v případě potřeby ještě vybrat ze zbylých další fotografie a obrázky) – mohou je přímo nalepit na papír do psaného příběhu jako jeho ilustrace.

Instrukce: „*Příběhy, které budete vymýšlet, by měly mít určitou dynamiku, strukturu a nápad. Nemusí být nijak dlouhé a složité. Jen je důležité, aby obsahovaly všechny důležité body – uvedení do příběhu či situace, naznačení nějakého problému, vyvrcholení, rozuzlení a závěr.*“

Popis činnosti: Nakonec skupiny své příběhy prezentují ostatním.

Závěr - ocenění příběhů

Popis činnosti: Ze všech příběhů hráči vytvoří „výstavu“ a každý má možnost ocenit nějaký příběh – před ostatními to zdůvodní a pak k němu dá libovolný obrázek (vybere si ho mezi zbylými obrázky).

Reflexe lekce

Popis činnosti: Každý na papír napíše, co ho nejvíce bavilo během lekce a co se jim zdálo nejslabší a tak zhodnotí celou lekci.

3.3.2 Lekce Detail

Téma: Všímání si detailů v okolí

Časový rozsah: 45 minut (vyučovací hodina)

Role fotografie: Fotografie se v této lekci objeví jako vodící prvek k hledání konkrétního místa. Další roli může mít při reflexi celé lekce.

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Výstupy z RVP:

- Žák vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná.
- Spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace.
- Prezentuje jevištní situaci před spolužáky, sleduje prezentaci ostatních.

Cíle dramatické výchovy:

- Žák uplatňuje své osobní zkušenosti a interpretuje je do skupinové práce.
- Žáci si osvojují spolupráci ve skupině a výsledky své práce prezentují před ostatními.
- Žák jedná přirozeně v improvizaci s dramatickým konfliktem.
- Rozvíjí obrazotvornost, fantazii a tvořivost.

Cíle vzhledem k fotografii:

- Žák se dokáže důkladně zaměřit na konkrétní detail z fotografie a bude ho hledat ve svém okolí.
- Žáci ve skupině připraví krátkou etudu tak, aby ostatní mohli poznávat, co je na fotografii.

Návrh scénáře lekce

Úvodní hra

Pomůcky: papíry A4, špendlíky

Popis činnosti: V místnosti vedoucí před příchodem dětí schová na viditelná místa špendlíky (minimálně tolik, kolik bude dětí).

Instrukce: „Dnešní lekci se budeme zaměřovat na úplně nepatrné detaily v našem okolí. Začneme tím, že si každý najde jeden špendlík v této místnosti. Kdo ho najde, ten si vezme volný papír a na něj si špendlíkem vypíchá své jméno.“

Fotografie detailů

Pomůcky: Fotografie s nějakým detailem z okolí (v budově školy nebo v jejím blízkém okolí) – např. detail z odpadkového koše, detail části cedulky k toaletám, detail části rostliny, apod.

Popis činnosti: Každý hráč si vybere jednu fotografii, na který je nějaký detail. Potom po kruhu ukazují ostatním a zkusí říct jeden nebo dva typy, co by to mohlo být.

Hledání místa detailu

Popis činnosti: Hráči se pokusí vytvořit skupinky po 2-3 podle nějaké shody či podobnosti svých obrázků. Skupiny mají za úkol jít do terénu (učitel musí vymezit přesné hranice, kam už děti nesmí a dát jim bezpečnostní instrukce) a najít přesné místo, kde jsou jejich detaily ve skutečnosti.

Krátké etudy

Popis činnosti: Skupinky si buď na místě detailu či v místnosti realizace lekce připraví jednu krátkou etudu (vyberou si jeden z detailů), kterou ostatním přiblíží či napoví místo, kde se detail nachází v realitě. Tyto etudy by měly být postaveny na nějaké nosné situaci, konfliktu a postavách, na základě jejichž jednání bude zřejmé, na jakém místě se nachází. Při prezentaci těchto etud diváci budou odhadovat místo detailu.

Závěr

Slovní uzavření tématu vedoucím:

„Dnes během této lekce jsme se pokusili více si všimnout svého okolí a hledat v něm detaily, kterých bychom si obvykle možná vůbec nevšimli. A přitom je škoda chodit světem a přitom mnoho věcí nevidět. Zkuste si více prohlížet své okolí a hledat v něm věci, které třeba ostatní lidé nevidí – takovéto detaily se pak mohou stát naším osobním tajemstvím, které třeba někomu ukážeme a třeba si ho necháme jen pro sebe, ale každopádně nám udělají z obvyčných dní dobrodružství.“

Reflexe lekce

Popis činnosti: Děti v kruhu hodnotí celou lekci – zda bylo těžké detaily najít nebo ne, jak se jim spolupracovalo ve skupinách apod. Nebo mohou reflexi napsat na zadní stranu fotografií s detaily.

4 Závěr

V závěru bych chtěla zhodnotit veškerou práci, kterou jsem se během vypracovávání této diplomové práce zabývala ať už v teoretické nebo praktické části. Hlavně bych se chtěla zaměřit na zkušenosti z realizací lekcí a na práci se skupinami. Také se pokusím zhodnotit splnění cílů diplomové práce, a jak jsem se díky této práci poznala já sama.

Díky teoretické části jsem měla možnost se hlouběji zabývat fotografií po teoretické stránce, což mi velmi pomohlo i při přípravách na jednotlivé lekce a vyučovací jednotky. Získala jsem sama mnoho informací o složitém vzniku a vývoji fotografie, ale také o mnohých osobnostech, kteří se fotografii věnovali. Díky nim máme nepřeberné množství různých snímků dokumentačních, portrétních či uměleckých, které nám ukazují minulou i současnou realitu světa.

Při zkoumání, jaké možnosti má fotografie ve školním prostředí, jsem nečekaně objevila velkou škálu možností práce s fotografií. Zjistila jsem, že fotografie jsou ve škole poměrně často využívané hlavně díky jejich informativnímu charakteru. Také v dramatické výchově mají fotografie velké možnosti – zde se ale kromě jejich informativních prvků pracuje také s jejich konkrétním sdělením, náladou a na základě toho je možné pracovat s fantazií a představivostí dítěte.

Velmi zásadním zjištěním pro mě byl také vztah dětí k fotografii. Zjistila jsem, že děti fotografii vnímají hlavně jako dokumentaci vlastních zážitků či památku na určitá místa, osoby, zvířata, věci, které jim jsou blízké. V běžném veřejném prostoru si fotografie uvědomují už méně, i když na ně v podobě reklam „útočí“ ze všech možných stran.

Při vymýšlení příprav jednotlivých lekcí a vyučovacích jednotek jsem se snažila postihnout co nejširší škálu možností, které fotografie v dramaticko-výchovném působení má. Myslím, že do velké míry se mi tento cíl povedl splnit, i když se mi nepodařilo využít úplně všechny možnosti, které jsem našla.

Všechny lekce, které v praktické části nabízím, jsem připravovala pro jednu věkovou skupinu a to 4. ročník ZŠ. Tuto skupinu jsem si vybrala proto, že sama s ní mám největší zkušenosti a měla jsem možnost u této věkové kategorie realizovat své připravené lekce. Pracovala jsem se třemi různými skupinami dětí.

Nejlépe se mi pracovalo se skupinou, kterou jsem již dobře znala, u ní jsem realizovala tři lekce. Tato skupina měla s dramatickou výchovou i se skupinovou prací velké zkušenosti, což se velmi pozitivně odrazilo během realizace lekce. Jediný problém této skupiny byl s kázní a pozorností, takže bylo třeba jí po této stránce nepolevovat a dodržovat důsledné vedení. Z tohoto důvodu jsou pro tuto skupinu dramaticko-výchovné principy velmi důležité, protože jim mohou pomáhat zvládat jejich problémy a konflikty mezi sebou a mohou díky nim zdravě prosadit sebe sama, což je velkým tématem této skupiny. Pro skupinu byli proto velmi vhodné činnosti, kde se žáci mohli patřičně realizovat – např. živé obrazy, improvizace, etudy. Na druhou stranu bylo ale náročné jejich vedení. To jsem velmi pocítila já sama, protože mě velmi vyčerpávalo neustále děti ukázněvat a zklidňovat. Díky tomu, že jsem s nimi pracovala dlouhodoběji, jsem měla možnost v této problematice udělat velký posun. Zpočátku jsem totiž nebyla úplně důsledná a tím pádem pro mě práce se skupinou byla náročnější, protože děti svou nekázeň pomalu stupňovaly. Proto jsem se v dalších vyučovacích jednotkách, které jsem s nimi měla, snažila být více důsledná a tím se pro mě celková práce se skupinou stala jednodušší.

Další skupina byla méně problémová a práce s ní v rámci dramatické výchovy byla téměř ideální, protože tato skupina pracuje principy dramatické výchovy od začátku základní školy. Skupina se během mé lekce nesešla s žádnou neznámou metodou ani technikou dramatické výchovy a jejich nové poznatky byly na poznávací rovině a v poznávání sebe sama.

Třetí skupina byla sestavena výběrem několika žáků ze všech třech tříd jednoho ročníku. Jelikož to byla malá skupina a žáky jsem osobně znala, tak práce s nimi byla velmi dobrá. Ve smíšeném charakteru skupiny se odrazilo to, že děti z jednotlivých tříd měly tendenci spolupracovat se svými spolužáky a ke spolupráci všech žáků zároveň jsem je musela motivovat.

Jako nezanedbatelný problém jsem viděla hlavně počet dětí ve skupině, s čímž se setkává snad každý učitel na prvním stupni ZŠ, který chce vyučovat dramatickou výchovou. Krom jedné lekce, která byla založená na praktickém fotografování v terénu, jsem měla ve skupině vždy celou třídu, tzn. kolem 25 dětí. Tento vysoký počet vyžaduje propracovanější organizaci práce a větší časovou náročnost celé vyučovací jednotky. To se nejvíce projeví v časovém rozsahu činností jako např. v prezentacích skupinové práce, živých obrazů, improvizací či etud. To často i napomáhá k zhoršení koncentrace žáků a k nepozornosti, což se mi osvědčilo i při realizaci. Děti měly tendenci narušovat při sledování prezentací ostatních skupin a tak zhoršovaly kvalitu práce prezentující skupiny. Zjistila jsem, že práce s velkou skupinou je vždy do jisté míry problematická, takže ideální pro takovou práci je menší skupina. Na druhou stranu si ale uvědomuji, že pokud budu chtít vyučovat pomocí dramatické výchovy v rámci základního vzdělávání, tak se velkým skupinám asi nevyhnu. Takže pro mě tato zkušenost byla velmi cennou pro mé budoucí působení v učitelské praxi.

Naplnění cílů diplomové práce

Má snaha samozřejmě vedla k tomu, abych cíle, které jsem si vytyčila, naplnila, což se mi do jisté míry podařilo.

Zabývala jsem se možnostmi, které má fotografie ve školním prostředí i v samotné dramatické výchově a překvapivě jsem dospěla k poměrně široké škále možností. Také jsem se snažila konkrétně popsat využití fotografií jak celkově ve vyučování (na základě RVP ZŠ Londýnské – z důvodu realizace připravených lekcí na této škole), tak v dramatické výchově. Snažila jsem se na konkrétních vyučovacích

jednotkách ukázat, jak lze s fotografií pracovat. Ukázalo se, že fotografie je pro dramaticko-výchovnou práci vhodná a inspirativní.

Poměrně dobře se mi podařilo zjistit, jaká je představa dětí o fotografii a jak ji vnímají, kde všude se s ní setkávají a uvědomují si jí. Také jsem zjistila zkušenost dětí s fotografií.

Naplnění cílů jednotlivých vyučovacích jednotek

Mám dojem, že úplně naplnit všechny cíle, které jsem si vytyčila, se mi během realizace lekcí nepodařilo. Ale základní cíle splněny byly.

Podařilo se mi u žáků rozvíjet herecké techniky a schopnosti vyjadřování pomocí vlastního těla, pohybu a verbální i neverbální komunikace. Rozvíjela jsem u nich tvořivost, obrazotvornost a fantazii. Díky práci ve skupinách si rozvíjeli schopnost kooperace, komunikace, řešení problémů, rozdělení rolí apod. Také byly naplněny mnohé cíle RVP ZŠ, kde jsem vyučovací jednotky realizovala.

Příliš se mi nepodařilo splnit cíl, aby všechny lekce byly dramaticko-výchovné. Několik lekcí jsou vyučovací jednotkou, která pouze využívá metod a technik dramatické výchovy, ale úplnou dramaticko-výchovnou lekcí nejsou. Proto jsem k těmto již realizovaným lekcím, ještě přidala návrhy na lekce, které jsou postaveny na podobných tématech, a s fotografií se v nich pracuje podobným stylem, jen jsou slutečně dramaticko-výchovné.

Vlastní zkušenosti o sobě sama

Jedním z hlavních a podstatných zjištění pro mě bylo, že čím více jsem se tématem fotografie zabývala, tím více mne tento obor zajímal a fascinoval. Bylo pro mě velmi obohacující nalézat stále nové a nové fotografie od různých profesionálních fotografů a to mě ještě více motivovalo k mému dalšímu posunutí v tomto oboru po praktické stránce.

Poněkud nepříjemným zjištěním pro mě naopak bylo, že sestavit lekci tak, aby byla skutečně výhradně dramaticko-výchovná, je pro mě velmi náročné. Musela jsem

přípravy lekcí několikrát upravovat a pozměňovat, aby dostaly větší dramatický náboj. Jsem ale velmi ráda, že jsem touto zkušeností prošla a uvědomila si tento svůj nedostatek. To mi v budoucnu pomůže k tomu, abych se hned od počátku zaměřila na jádro problému a držela se ho, ať už jde o sestavování lekcí či jiných vyučovacích jednotek, nebo vůbec při práci s dětmi.

Samotná práce s fotografiemi během vyučovacích jednotek pro mě byla velmi zajímavá, hlavně díky tomu, že všechny snímky, které jsem použila, jsem zhotovovala sama, takže jsem k nim měla osobní vztah. Myslím, že mé nadšení pro tento obor se mi podařilo aspoň trochu přenést na některé děti, protože práce s fotografiemi je velmi bavila.

Jsem přesvědčená, že ani jeden z oborů, kterými jsem se v této práci zabývala, neopustím a naopak se budu snažit se fotografii i dramatické výchově i nadále věnovat.

5 Literatura

a. Literatura

BAATZ, Willfried. *Fotografie*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0210-6.

BARTHES, Roland. *Světlá komora: Poznámka k fotografii*. Praha: Agite/Fra, 2005. ISBN 978-80-86603-28-5. Vydání 2., upr. (ve Fra 1)

BELLINGEROVÁ, Renata. *O zlaté mrkvi*. Praha: Baobab, 2003. ISBN 80-903276-0-5.

HARLAS, František Xaver. *Doba a umění*. Praha: Jos. R. Vilímek, [po 1901].

HENNINGES, Heiner. *Nová základní škola fotografie*. Euromedia Group k. s., Praha 2002. ISBN 80-242-0769-9

HOSTINSKÝ, Otakar. Fotografie a malířství. (1905). Československý spisovatel, Praha 1956, s. 528 - 533. Dostupné na WWW: <http://itf.fpf.slu.cz/studenti/citanka.pdf> [cit. 10. dubna 2010]

HYAN, Jaroslav. *Digitální fotografie*. Praha: JTH-SOFT, 1998. ISBN 80-238-3176-3

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova*. Praha: Nakladatelství AMU, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9. 2. vydání

MARUŠÁK, Radek; KRÁLOVÁ, Olga; RODRIQUEZOVÁ, Veronika. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-472-4

MLEJNEK, Josef. *Dětská tvořivá hra*. Praha: IPOS, 2004. ISBN 80-7068-163-2

MOHOLY - NAGY, László. *Malířství, fotografie, film*. Mnichov 1952. (1. vydání: Bauhaus, Výmar 1925). *Fotografové o fotografii*, Revue Fotografie 18, 1974, č. 4, s. 56. Dostupné na WWW: <http://itf.fpf.slu.cz/studenti/citanka.pdf> [cit. 10. dubna 2010]

MOUCHA, Josef. *Zážitky arény: Eseje o historii fotografie a technických obrazech*. Bratislava: FOTOFO, 2004. ISBN 80-85739-38-0.

MRKVIČKA, Otakar. *Fotografie jako nové umění*. Přítomnost, 29. dubna 1926. Dostupné na WWW: <http://itf.fpf.slu.cz/studenti/citanka.pdf> [cit. 10. dubna 2010]

NOVÁK, Jan. *Digitální fotografie a video v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-9071-8.

POLZEROVÁ, Eva. *Pohybová průprava jako součást dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 1995. ISBN 80-7068-068-7

RICHTER, Luděk. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2008. ISBN 978-80-902975-8-6.

ROBINSON, Henry Peach. *Paradoxy umění, vědy a fotografie*. 1892. Dostupné na WWW: <http://itf.fpf.slu.cz/studenti/citanka.pdf> [cit. 10. dubna 2010]

RYSOVÁ, Hana; Cílek, Václav. *Tichý břeh světa*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-036-2

STEVENS, Robert. *Vývoj fotografie*. In: Martin, Bob a kol. *Digitální fotografie: přehledný průvodce*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2527-2

UŽDIL, Jaromír. *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha: SPN, 1964

VALENTA, Josef. *Scénologie krajiny*. Praha: KANT, 2008. ISBN 978-80-86970-68-4

VOJTĚCHOVKÝ, Miroslav, VOSTRÝ, Jaroslav. *Obraz a příběh: Scéničnost ve výtvarném a dramatickém umění*. Praha: KANT, 2008. ISBN 978-80-86970-86-8

WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2337-2

b. Internetové zdroje

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Fotografie [online]. c2010 [cit. 17. 04. 2010].

Dostupné na WWW:

<<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Fotografie&oldid=5109627>>

Školní vzdělávací program ZŠ Londýnská. Dostupné na WWW:

<http://www.londynska.cz/usvp.php>

Vzdělávací oblasti RVP ZV. Dostupné na WWW:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vzdelavaci-oblasti-rvp-zv>

6 Přílohy

- a. Příloha - Dotazník pro žáky 3. – 5. ročníků ZŠ
- b. CD – obsahuje kompletní diplomovou práci, fotodokumentaci a vyfocené výtvarné či psané výstupy dětí některých realizovaných lekcí a fotografie, se kterými jsem při realizaci lekcí pracovala

Příloha

Dotazník pro žáky 3. - 5. ročníků ZŠ

Křestní jméno: _____

Věk: _____

Ročník (třída): _____

Škola: _____

1) Napiš, co je podle tebe **fotografie**.

2) Kde se s fotografií setkáváš nejčastěji? Můžeš zakroužkovat i více variant.

- a) Doma
- b) Ve škole
- c) V novinách a časopisech
- d) Na ulici
- e) Jinde -

3) Vzpomeň si na nějakou fotografii, která tě něčím hodně zaujala?

a) Kde jsi se s ní setkal/a?

a) Co na ní bylo?

b) Proč a čím tě zaujala?

4) Pracoval/a jsi někdy s fotografií ve škole při vyučování?
Napiš příklad v jakém předmětu a jak.
